

KIVÁNDORLÁS MAGYARORSZÁGRÓL: SZELEKCIÓ ÉS CÉLORSZÁG-VÁLASZTÁS AZ „ÚJ MIGRÁNSOK” KÖRÉBEN

BLASKÓ ZSUZSA¹ – GÖDRI IRÉN²

Összefoglaló

Tanulmányunkban a Magyarországról kivándorló népesség demográfiai és társadalmi sajátosságait vizsgáljuk egy speciális adatállomány felhasználásával, amely a 2013 első negyedévében életvitelszerűen külföldön tartózkodó magyar népességre terjed ki. A kérdés jelentőségét ma Magyarországon a migráció 2007 óta folyamatosan növekvő trendje adja. A tükörstatisztikák szerint az évente külföldre költözők száma 2012 óta évről évre 100 ezer fő feletti, így megkerülhetetlen annak vizsgálata, hogy ez a számottevő népességvesztés (amelyet a visszavándorlás csak részben képes ellensúlyozni) milyen társadalmi és gazdasági következményekkel jár Magyarország számára. Ezeket a következményeket pedig nagyban meghatározza az elvándorló népesség társadalmi és demográfiai összetétele. Elemzésünk, amely a 20–59 éves korosztályra terjed ki és logisztikus, illetve multinomiális regressziós modellekre épül, egyértelműen megmutatja, hogy a vizsgált időszakban külföldön élő magyar népesség nem csupán lényegesen fiatalabb az itthon maradónál, hanem a hazai népességhez viszonyítva szignifikánsan több körében a magasan iskolázott, különösen a felsőfokú végzettséggel rendelkező személy is. Eredményeink tehát azt igazolják, hogy az utóbbi évek felgyorsuló migrációs folyamatai jelentős agyelszívást jelentenek az ország számára. A nem és a családi státusz közötti interakciós hatásokat tartalmazó modelljeinkből pedig az is kiderül, hogy a családot hátrahagyó migráció sem ismeretlen jelenség Magyarországon, és elsősorban a férfiak azok, akik házastársukat itthon hagyva vállalnak külföldön munkát. A célország-választást vizsgáló elemzéseinkből látható, hogy a különböző migrációs célterületek eltérő összetételű népességet vonzanak. Az Egyesült Királyság különösen az egyedülálló fiatalok, illetve a diplomások számára vonzó célország, míg Németországba kiemelkedő számban vándorolnak férfiak és szakmunkás végzettséggel rendelkezők.

Tárgyszavak: nemzetközi migráció, kivándorlás, migránsok szelekciója, célország-választás

¹ KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, email: blasko@demografia.hu.

² KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, email: godri@demografia.hu.

*Bevezetés*³

A 2004-es EU-bővítés és a régi tagországok munkaerő-piacainak fokozatos megnyitása az újonnan csatlakozott országokból Nyugat-Európába irányuló migráció jelentős növekedését eredményezte. A munkaerő-mobilitást elsősorban a régi és az új tagországok közötti gazdasági és munkaerő-piaci (foglalkoztatottsági, jövedelmi) egyenlőtlenségek ösztönözték, mértéke azonban meglehetősen változó volt az egyes fogadó, illetve kibocsátó országokat tekintve. Az áramlások nagyságát és irányát elsősorban a potenciális célországok munkaerő-kereslete és munkapiacaik hozzáférhetősége (az átmeneti korlátozások fokozatos feloldása) határozta meg, ugyanakkor számos egyéb tényező – mint például a nyelv, a földrajzi közelség, a korábbi migrációs kapcsolat – is befolyásolta.

Eltérően a legtöbb régióbeli országtól, Magyarországon a kivándorlás viszonylag későn, a kétezres évek második felében, több évvel a csatlakozás után kezdett számottevő mértékben növekedni. 2007-től a tükröstatistikák és a hazai munkaerő-felmérés adatai egyaránt a kivándorlás, illetve a külföldi munkavállalás lassú növekedését, majd 2011-től – a német és az osztrák munkaerő-piaci korlátozások felszámolását követően – e növekedés felgyorsulását mutatják (Gödri et al. 2014, Hárs 2012). Ebben a célországok munkaerő-kereslete mellett a hazai gazdasági növekedés elmaradásának és a gazdasági kilátások romlásának is szerepe volt. 2012-re a tükröstatistikák szerint az európai országokba bevándorló magyar állampolgárok száma megközelítette az évi 80 ezer, majd 2013-ra meghaladta az évi 85 ezer főt – az Egyesült Királyság adatai nélkül. Figyelembe véve, hogy ebben az időszakban a szigetországban is évi 24–25 ezer magyar állampolgár igényelt adó- és társadalombiztosítási számot, elmondható, hogy 2012-től már legalább évi százezer fő távozott Magyarországról csak az európai célországokba.⁴

A munkaerő EU-n belüli szabad áramlásának a lehetősége azonban nemcsak a migráció növekedését, hanem a különböző munkavállalási célú migrációs formák pluralizálódását is elősegítette, gyakoribbá váltak az ideiglenes, a hosszabb-rövidebb időszakokból álló cirkuláris, illetve ingázó elmozdulások (Castro-Martín – Cortina 2015, Galgóczi et al. 2012). Minderről Magyarország esetében kevés adattal rendelkezünk (lásd Hárs 2009, Koltai – Sik 2012), a fogadó országok hivatalos bevándorlási statisztikáiban ugyanis ezek a migránsok többnyire nem jelennek meg. A hazai munkaerő-felmérés azonban – amely feltehe-

³ A tanulmány korábbi változatához fűzött értékes megjegyzéseikért köszönettel tartozunk a Népeségtudományi Kutatóintézetben dolgozó kollegáinknak, valamint a Demográfia folyóirat külső lektorainak. Külön köszönet Kovács Marcellnek és Szabó Laurának a népszámlálási adatokért, illetve az azokon számunkra végzett számításokért.

⁴ Mindemellett jelentős visszavándorlás is zajlik: Németország esetében például az említett években bevándorlóként regisztrált magyar állampolgárok 52–57%-át, Ausztria esetében pedig 43–49%-át tették ki a „kiregisztráltak”.

tően nagyobb arányban ragadja meg az ilyen jellegű elmozdulásokat, mint a hosszú távú migrációt – jól mutatja a növekedést: míg 2010-ben éves átlagban 51,4 ezer, 2013-ban már 98 ezer külföldön dolgozó (és az itthoni háztartását nem felszámoló) személyt regisztrált (KSH 2014).

A migráns népesség nagysága és összetétele a kibocsátó és a fogadó országok számára is fontos kérdés, amelynek különböző gazdasági, demográfiai, társadalmi következményei vannak. A fogadó országokban elsősorban a bevándorlásnak, illetve a külföldi munkaerőnek a gazdasági növekedésre, a bérekre, a munkanélküliségre, a társadalombiztosítási rendszerre gyakorolt hatásait vizsgálják. A kibocsátó országokban ezzel szemben a fiatal és képzett munkaerő elvesztése, az emberi tőke veszteség negatív hatásai, az agyelszívás jelensége és nem utolsósorban a demográfiai hatások kerülnek előtérbe. A migránsok szelekciója mindkét esetben fontos tényező a következmények szempontjából. Az erre vonatkozó kutatások azonban többnyire a fogadó országokban lévő bevándorlók, vagy a kibocsátó országokban a migrációt csupán tervezők csoportjainak összetételét vizsgálják. Az egy adott területről (országból) adott időszakban ténylegesen kivándorlók összességére vonatkozó adatok – amelyek alapján a kibocsátó népességhez képest zajló szelekció feltárható lenne – általában hiányzanak.

A kivándorlás mérése és a kivándorlók összetételének szisztematikus megismerése alapvető módszertani nehézségekbe ütközik, ami a kivándorlás alulbecslését – és így a migrációs egyenleg felülbecslését – eredményezi általában az európai, de különösen a volt szocialista országokban (Fassmann et al. 2009). Ebből kiindulva készült 2013 elején a SEEMIG nemzetközi projekt⁵ keretében a *Magyarok külföldön* kutatás, amely kísérleti jellegű adatfelvételnél arra törekedett, hogy az elvándorlókról egy viszonylag nagy reprezentatív mintán gyűjtson adatokat, és ezáltal realisabb képet nyújtson az elvándorlás mértékéről és összetételéről. Az alábbiakban ez alapján vizsgáljuk, hogy milyen jellemzőkkel írható le a Magyarországról elvándorlók csoportja, milyen szelekció zajlott a 2000-es évek végén kibontakozó legújabb elvándorlási hullámban, és milyen eltérések vannak a különböző célországokat választók között. Adataink az elvándorlók egyéni jellemzőire vonatkoznak, és a szelekció szempontjából fontos, alapvető társadalmi-demográfiai ismérveket tartalmaznak.

Tanulmányunk első részében a migrációs döntésre vonatkozó elméleti megközelítéseket és ezek alapján a migrációs döntést mikroszinten meghatározó társadalmi és demográfiai tényezőket, valamint ezek lehetséges hatásait vesszük sorra, illetve röviden kitérünk a célországok közötti választást elemző szakirodalom releváns aspektusaira. A második részben egyéb adatforrások –

⁵ A SEEMIG – *Managing Migration and its Effects in SEE – Transnational Actions towards Evidence-based Strategies* a South East Europe Programme SEE/C/0006/4.I/X. számú stratégiai projektje, amely az Európai Unió és a Magyar Köztársaság társfinanszírozásával valósult meg. Lásd bővebben: www.seemig.eu.

elsősorban a tükörstatisztikák és a népszámlálás – alapján tekintjük át a külföldön élő magyarok számát és összetételét, valamint ezek célországok szerinti eltéréseit. Az elemzéshez felhasznált adatainkat a harmadik részben mutatjuk be, elemzéseink eredményeit pedig a negyedik és ötödik rész tartalmazza. A negyedik részben a 2013 elején külföldön élő magyar népesség összetételét, illetve magát a szelekciót meghatározó egyéni jellemzőket és azok többváltozós modelljeit tárgyaljuk, majd az ötödik részben a főbb célországokban élők összetételét és a célországok közötti választást meghatározó egyéni jellemzők modelljeit mutatjuk be. Ebben a részben a migráns lét néhány egyéb jellemzőjét – így a hazalátogatások gyakoriságát, a pénzhazaküldési szokásokat, valamint a hazatérési tervek alakulását – is bemutatjuk a főbb célországokban élők esetében. Végül a hatodik részben összegezzük és értelmezzük a kapott eredményeket.

A migrációs döntést és a migránsok szelekcióját befolyásoló tényezők

A migrációs döntést – noha általában egyének vagy családok hozzák – számos mikro-, mezo- és makroszinten ható tényező együttese befolyásolja. Egyéni szinten az egyéni célok, preferenciák, valamint az észlelt külső lehetőségek és korlátok összegződéseként alakul ki a migrációs szándék, megvalósítására azonban az egyéni erőforrások és „költség-haszon számítások” mellett a családi megfontolások, a kapcsolathálók, a gazdasági, társadalmi és politikai körülmények, illetve a munkaerő-piaci lehetőségek is hatással vannak. E tényezők többsége a hagyományos taszítás-vonzás (push and pull) modell (Lee 1966) alapján nemcsak a kibocsátó ország elhagyásának szándékát, hanem a célország kiválasztását is befolyásolja.

A migrációs döntés és a célország-választás egyéni szintű meghatározóinak vizsgálatához a nemzetközi migráció mikroszintű elméleti megközelítéseit érdemes számba venni, így a neoklasszikus közgazdaságtan emberi tőke elméletét, az új közgazdaságtan háztartásokra fókuszáló megközelítését, valamint a hálózatelmélet mikroszintre (az egyéni kapcsolati tőkére) vonatkozó megfontolásait (lásd Bauer – Zimmermann 1999, Fassmann – Musil 2013, Massey et al. 2001). Ezek közül a továbbiakban elsősorban az emberi tőke elméletre támaszkodunk,⁶ illetve ahol ez nem szolgál megfelelő értelmezési keretül a migrációs döntések megértéséhez – figyelembe véve a migráció összetett mozgatórugóit – , más elméleti megközelítéseket is segítségül hívunk.

⁶ A migráció új közgazdaságtana, amely a migráció alanyának nem az egyént, hanem a családot vagy a háztartást tekinti, ennél jóval kidolgozottabb modelleket kínál a háztartások migrációs döntéseinek magyarázatára, ezek ellenőrzéséhez azonban az érintett háztartások mindegyikének tulajdonságait ismernünk kellene (lásd Cooke 2008).

A migráció emberi tőke elmélete Sjaastad (1962) nevéhez kötődik, és abból indul ki, hogy a döntéshozó (tudatosan vagy implicit módon) összeveti a humán tőkénének a kibocsátó országban, illetve a potenciális célországokban elérhető várható megtérüléseit és a migráció költségeit. Migrációra akkor kerül sor, ha az elmozdulás esetén várható haszon nagyobb, mint a migráció várható költsége. Ez utóbbi a költözéssel járó anyagi költségek mellett az új helyen való álláskereséssel és letelepedéssel járó kiadásokat, valamint az otthontól való elszakadással és a beilleszkedéssel együtt járó pszichológiai költségeket is magába foglalja. A költségeket ugyanakkor csökkentheti a célországban elérhető kapcsolatháló, amelynek tagjai – de akár egyetlen személy is – támaszt, információt, gyakorlati vagy egyéb segítséget nyújthatnak az áttelepülés, az álláskeresés, a beilleszkedés során, ezáltal növelve a migráció nettó hozamát (Boyd 1989, Gödri 2010, Massey 1999).

A migráció emberi tőke elmélete a megtérülés oldalán a gazdasági tényezők közül nem csupán a várható jövedelemmel számol, hanem tekintetbe veszi a megfelelő állások megszerzésének valószínűségét is. Ennek alapján nem csupán a (szakmaspecifikus) várható jövedelem, hanem az adott szegmensben jellemző foglalkoztatási ráta is latba esik. A nem jövedelem típusú hasznok közé tartozhat a célországbeli szociális ellátórendszer színvonala, de akár a vonzó természeti környezet is.

Azt, hogy a költségek és a megtérülések egymáshoz viszonyított aránya hogyan alakul az egyes esetekben, számos egyéni tényező befolyásolhatja. Ennek megfelelően mikroszinten a migrációs döntés fontos meghatározói közé tartozhat az életkor, az iskolai végzettség és szakképzettség, a nem, a családi állapot, valamint a korábbi migrációs tapasztalat. Egyéni szinten tehát a migránsok önszelekciója – amely már a migrációs szándék kialakulásával elkezdődik – abból adódik, hogy a migráció várható költségei és megtérülései (azaz haszna) eltérőek a különböző társadalmi-demográfiai csoportoknál. De nemcsak magát a migrációs döntést, hanem a célország-választást is befolyásolja az, hogy milyen bér- és foglalkoztatási különbségek vannak az adott kibocsátó és célország között, és az adott egyéni jellemzőkkel (humántőkével) rendelkező egyén milyen jövedelmi és egyéb megtérülésre, illetve költségekre számíthat az egyes célországokban.

A fentiek alapján az várható, hogy az iskolázottak – elsősorban a piacképes diplomával, szakmával rendelkezők – másoknál nagyobb valószínűséggel döntenek a kivándorlás mellett. A humántőke elmélet szerint ugyanis a munkaerőpiacon eladható tudás mellett ők rendelkeznek leginkább a kivándorlás kockázatát és ezzel költségeit csökkentő egyéb erőforrásokkal is, úgy mint a nyelvtudás és az idegen helyről való információgyűjtéshez, a lehetőségek felismeréséhez szükséges képességek (lásd Bauer – Zimmermann 1999). Az iskolai végzettség tehát egyszerre több – a migrációs hajlandóságot potenciálisan befolyásoló – ismérv proxyja. Bár az emberi tőke elmélet azzal számol, hogy a na-

gyobb emberi tőkével (magasabb végzettséggel) rendelkezők nagyobb valószínűséggel döntenek a kivándorlás mellett, ezt az összefüggést a potenciális célország(ok) munkaerő-kereslete is befolyásolhatja – erősítheti, vagy éppen gyengítheti. A képzettek szelekcióját erősíti, ha a fogadó országban nagyobb az iskolai végzettség megtérülése, mint a küldő országban (Grogger – Hanson 2011), és ha ez a megtérülés a bevándorlók számára nem (jelentősen) kisebb mértékben realizálható, mint a helybéliek számára (Massey et al. 2001). A szakképzett fizikai munkaerő iránti kereslet a befogadó országokban viszont éppen a formálisan alacsonyabb végzettséggel rendelkező szakmunkások kivándorlását erősítheti. Szintén az alacsonyabb végzettségűek fokozott mobilitását mutatták ki az elemzések olyan esetekben, amikor a célországban a bevándorlókat nagy tömegben képzetséget nem igénylő állásokban alkalmazták (Bauer – Zimmermann 1999). A sokat hivatkozott Roy-modell szerint (Roy 1951) a migránsok önszelekcióját az egyéni szintű komparatív előnyök határozzák meg, ezért az alacsonyabb végzettségűek kivándorlását erősíti az is, ha a kibocsátó országban nagyobbak a jövedelmi egyenlőtlenségek, mint a célországban (Borjas 1987).

Az iskolai végzettség hatását további tényezők is befolyásolják, így például az iskolázottabb migránsok szelekciója figyelhető meg, ha a migráció költségei és akadályai nagyok (Brücker – Defoort 2009), vagy ha a migránshálózatok gyérek az adott kibocsátó közösségben (McKenzie – Rapoport 2010). Ezekben az esetekben ugyanis nagyobb szerepe van az emberi tőkének a költségek csökkentésében. Ez a hálózatalmélet iskolai végzettség szerinti szelekcióra vonatkozó következtetése is, amely szerint adott kibocsátó és befogadó ország viszonylatában a migráns hálózatok kialakulásával mérséklődik a kivándorlók társadalmi-gazdasági – és ezen belül iskolázottság szerinti – szelekciója. Ahogy növekszik ugyanis az a kapcsolatháló, amelyre az újonnan bevándorló a fogadó országban támaszkodni tud, úgy csökkennek a migrációval járó költségek és kockázatok, és úgy tudnak a kevésbé iskolázottak is egyre nagyobb arányban bekapcsolódni a vándorlásba (Massey et al. 2001).

Az emberi tőke elmélet szerint az életkor növekedésével csökken a kivándorlás valószínűsége, hiszen egyre csökken az az idő, amelyen keresztül a megtérülés realizálódni tud. Viszont a (felnőtt) életpálya minél korábbi szakaszában van valaki, annál hosszabb aktív életszakaszra, és ezáltal a migráció költségeinek megtérülésére számíthat a fogadó országban (Bauer – Zimmermann 1999, Fassmann – Musil 2013).

A családi állapot az emberi tőke elmélet megközelítésében elsősorban a kivándorlás költség-tényezőit befolyásolja: együttélő kapcsolatban, házasságban a teljes család kivándorlása esetén nagyobbak a hazai státusz felszámolásának költségei, illetve több személy letelepedését, jellemzően két felnőtt ember munkavállalását kell tudniuk biztosítani az új helyen. Ennek megfelelően a legtöbb kutatás azt találja, hogy a házasságban élőknél kisebb

valószínűséggel választják a külföldre költözést (Kley 2011). A gyermek, de különösen a több gyermek jelenléte a családban az eredmények szerint szintén csökkenti a nagy távolságra költözés valószínűségét (Kulu 2008, White et al. 1995).

A nők és férfiak migrációban való részvételi arányát természetesen a teljes családok migrációja nem befolyásolja érdemben. A nemek részaránya közötti – sokszor kibocsátó országokként és célországokként is – jelentős eltérések az egyedülálló (többségében fiatal) felnőttek migrációjának és a családot hátrahagyó munkavállalási célú migrációnak nemenként eltérő mintázataiból származhatnak. Ezek a különbségek időszakonként és országokként eltérő méreteket öltenek, melyek magyarázatára azonban a témával foglalkozó szerzők többnyire elégtelennek találják az emberi tőke elméletet, és összetett – történelmi, társadalmi és kulturális – hatásokat mutatnak ki (lásd Oishi 2002). A hatvanas évektől a nők egyre nagyobb számban és arányban, illetve független döntéshozóként kezdtek megjelenni a nemzetközi vándorlási folyamatokban (lásd Bagi 2014, Gödri 2005). A jelenség háttérében álló okok sokfélék: a kibocsátó országok oldaláról ide tartozik a nők iskolai végzettségének emelkedése és növekvő munkaerő-piaci részvétele; ezektől nem függetlenül a nemi szerepek átalakulása; egyes országokban a szegénység feminizációja, a családfenntartó nők számának növekedése. A befogadó országokban elsősorban az olyan gazdaságszerkezeti változások szerepe jelentős, amelyek az (olcsó!) női munkaerőt igénylő ágazatok térnyeréséhez vezetnek. Ilyen a szolgáltatások súlyának növekedése és az ezzel összefüggésben kialakuló ún. *care chain*, amely révén a fejlettebb országokban a munkába álló nőket ápolási tevékenységükben helyettesítő bevándorló női munkaerő számára nyílnak meg munkalehetőségek (Hochschild 2000) – ún. gondoskodás-elszívást (*care-drain*) okozva a kibocsátó országokban. Ezen folyamatok a jelenkori Európán belüli migrációnak is fontos mozgatórugói.

Amíg a migrációs döntés háttérében álló egyéni tényezőket széleskörűen tárgyalja a szakirodalom, addig a célországok közötti választás egyéni szintű meghatározói kevésbé kutatott területet jelentenek. A kapcsolódó kutatások elsősorban arra koncentrálnak, hogy a potenciális célországok jövedelmi viszonyai és strukturális sajátosságai hogyan befolyásolják az országok közötti választást (lásd Geis et al. 2008, Palmer – Pytliková 2015). Az eredmények összhangban vannak az emberi tőke elmélet kiindulópontjával, miszerint a mozgást a jövedelmi különbségek, valamint a foglalkoztatás valószínűségének különbségei váltják ki – vagyis több potenciális célország közül azt fogja a döntéshozó választani, amelyik számára a várható jövedelem és munkanélküliségi kockázat legjobb kombinációját adja. A vizsgálati eredmények a network-elmélet azon állítását is megerősítik, hogy a célországban fellelhető nagyobb kapcsolatháló megnöveli az adott ország választásának valószínűségét. Geis és társai (2008) ezek mellett egyéb strukturális tényezők (munkanélküli segély, szociális ellátá-

sok, egészségügyi és oktatási rendszer) hatását is kimutatták, Palmer és szerzőtársa (2015) pedig a munkapiaci szabályozások fontosságára hívják fel a figyelmet. Az említett szerzők (és mások) azonban a célállomások közötti választást befolyásoló egyéni jellemzőkkel nem foglalkoznak, vagyis nem elemzik azt a kérdést, hogy egy adott kibocsátó országból származó, de eltérő egyéni jellemzőkkel rendelkező migránsok vajon eltérő valószínűséggel választják-e a különböző lehetséges célországokat.⁷

A célország kiválasztásában a fentiek mellett fontos szerepe van a nyelvnek (hiszen a nyelvi akadályok magasabb jövedelmi szint esetén is gátolhatják egy adott célországba a migrációt), valamint a történelmi folyamatoknak és kapcsolatoknak is (Melegh 2012, Palmer – Pytliková 2015). A hosszú ideje fennálló migrációs kapcsolat két ország között növeli – részben a network-hatás, részben az intézményesült kapcsolatok révén – az adott ország választásának valószínűségét, valamint befolyásolhatja azt is, hogy mely csoportok számára lesz vonzóbb. Kiemelkedő szerepe van továbbá az egyes országok bevándorlás-politikájának, illetve munkaerő-piaci szabályozásának, ami – megkönnyítve vagy éppen jelentősen megnehezítve a bevándorlók letelepedését és munkavállalását – alapvetően meghatározhatja a migrációs trendek irányát. Az EU-n belüli migrációs lehetőségek kiszélesedésével új célországok is felértékelődtek, és számos migrációs döntésben a munkaerő-piaci kereslet felülírta a történelmi trendeket.

A külföldön élő magyarok száma és néhány jellemzője különböző adatforrások alapján

A Magyarországról elvándorlók száma és összetétele az utóbbi években – az elvándorlás, illetve a külföldi munkavállalás fokozódásával – került a vizsgálatok fókuszába. A különböző adatforrások azonban a migráns népesség más-más csoportjait fedik le, ennek következtében mind a létszámukra, mind az összetételükre vonatkozóan eltérő adatokkal szolgálnak. Saját kutatási eredményeink bemutatása előtt az alábbiakban röviden áttekintjük a különböző adatforrásokból – tükröstatistikákból, surveyekből, népszámlálásból – kirajzolódó mozaik-szerű képet.

A hazai hivatalos elvándorlási statisztikák sokat emlegetett hiányosságai miatt a külföldön élő magyarok számáról és jellemzőiről pontosabb képet nyújtanak a befogadó országok bevándorlási statisztikái. Ezekben az ún. *tükröstatistikákban* az egyes fogadó országokban bevándorlóként regisztrált (azaz huzamosabb ideig ott tartózkodó) népesség jelenik meg állampolgárság, illetve születési ország szerint. Ez alapján a külföldön tartózkodó magyarok száma

⁷ Ilyen típusú vizsgálatot (ismereteink szerint) Constant és D’Agosto készített (2008), ők azonban egy igen speciális csoport tagjainak, olasz kutatóknak és tudósoknak a lehetséges külföldi célállomások közötti döntését elemezték.

évről évre nő: 2013 elején mintegy 293 ezer, 2014-ben pedig már 330 ezer magyar állampolgár szerepelt bevándorlóként az Európai Gazdasági Térség (EGT) országaiban.⁸

Az állampolgárság helyett a születési országot tekintve mérvadónak a migráns népesség meghatározásában – és az Európán kívüli célországokat is figyelembe véve – 2013 elején 528 ezer magyarországi születésű személy élt szerte a világban (a születési országán kívül) az ENSZ adatai szerint (United Nations 2013), illetve 570 ezer a World Bank adatai szerint (World Bank 2013).⁹ Ezek a számok azonban a több évtizeddel ezelőtt kivándorolt (és még életben lévő) migránsokat is tartalmazzák.

A napjainkban zajló elvándorlás mértékéről többet árulnak el – meglévő korlátaik ellenére is – a kibocsátó népesség körében a közelmúltban készült surveyeken alapuló becslések. A Népeségtudományi Kutatóintézet *Életünk fordulópontjai* kutatási eredményeire támaszkodó becslés szerint 2012 és 2013 fordulóján az állandó magyarországi lakcímmel rendelkező 18–49 éves magyar állampolgárok 7,4%-a – azaz mintegy 335 ezer fő – tartósan külföldön élt (Kapitány – Rohr 2014). A *Magyarok külföldön* kutatás (amelyre e tanulmány elemzései is épülnek), valamint az előbbi survey és a tükörstatisztikák adatainak együttes felhasználásával készült becslés szerint 2013 elején mintegy 350 ezer olyan magyar állampolgár élt külföldön (korcsoportos behatárolás nélkül), aki 1989 után és legalább egy évvel a felmérés előtt hagyta el Magyarországot (KSH–SEEMIG 2014).¹⁰

A reprezentatív mintán alapuló surveyek mellett a 2011. évi népszámlálás is gyűjtött adatot a külföldön tartózkodó népességről: mintegy 213 ezer külföldön élő személyt számoltak össze, közülük *143 ezer fő tartósan* (egy évnél hosszabb ideje), míg *70 ezer fő átmenetileg* (egy évnél rövidebb ideje) élt külföldön. Fontos kiemelni, hogy mindkét csoport esetében ezek minimum létszámok, ugyanis „azokról az esetekről, amikor a teljes háztartás külföldön élt, és magyarországi lakásuk üresen állt, vagy bérlők lakták, a népszámlálás nem minden esetben szerzett tudomást” (KSH 2013). Tehát míg a tükörstatisztikákban a teljes háztartásukkal külföldön lévők is megjelennek, a népszámlálás adataiban – és részben a surveyekben is – arányuk elmarad a ténylegeshez képest (és az eltérés pontos mértéke nem ismert).

⁸ Az Eurostat adatbázisából származó adatokat – amelyekben elvileg a szokásos lakóhelyüket legalább 12 hónapra megváltoztató személyek szerepelnek – az adathiányos országok esetében a 2011-es Census Hub adataival (Franciaország, Lengyelország, Luxemburg, Görögország, Ciprus és Málta), vagy az adott ország saját adataival (Egyesült Királyság, Ausztria) egészítettük ki.

⁹ Az eltérés abból adódik, hogy mindkét adat különböző forrásokon alapuló becslés.

¹⁰ Ha azokat is figyelembe vesszük, akik kevesebb, mint egy éve hagyták el az országot, akkor ugyanezen becslés alapján 2013 elején mintegy 424 ezer 1989 után távozott magyar élt külföldön – szerte a világban (mintegy 80%-uk Európán belül).

A külföldön élő magyarok számára a *fő célországok* valamennyi adatforrás szerint: Németország, az Egyesült Királyság és Ausztria.¹¹ Németország már a 90-es években is a kivándorló magyarok elsődleges célterülete volt (lásd Melegh 2001), messze megelőzve a többi célországot. Bár 2011 óta jelentősen nőtt az itt tartózkodók száma (2013. január 1-jén az Eurostat (2014) adatai szerint elérte a 114 ezer főt), a célországok 2004 utáni diverzifikálódásának köszönhetően az EGT-országokban élő magyar állampolgárok kisebb hányada élt Németországban 2013-ban, mint egy évtizeddel korábban. Az *Egyesült Királyság* a 2004-es EU-csatlakozás utáni években kezdett egyre vonzóbbá válni a magyar munkavállalási célú migránsok számára. A munkaerő-piacát azonnal megnyitó országban 2004 májusa és 2011 áprilisa között (amíg érvényben volt a regisztrációs rendszer az EU8-ból érkező munkavállalók számára) több mint 55 ezer magyar állampolgárságú munkavállalót regisztráltak.¹² Ennél azonban lényegesen többen kaptak adó- és társadalombiztosítási számot (NINo): 2004 és 2011 között mintegy 80 ezer, majd azóta 2014 márciusáig további 66 ezer magyar (DWP 2014). Bár a visszavándorlás is számottevő (az EU-csatlakozás után regisztrált magyarok mindössze fele jelent meg a 2011-es brit népszámlálásban), az országban tartózkodó magyar állampolgárok számát 2014 áprilisában mintegy 86 ezerre becsülik (lásd Moreh tanulmányát ugyanebben a lapszámban: Moreh 2014b). *Ausztria* – bár az ott élő magyarok számát tekintve jelenleg az európai országok közt csak a harmadik helyen áll – jelentős számú magyar munkavállalót is fogad: 2013-ban mintegy 36 ezer volt a bevándorlóként ott élő magyarok száma (Eurostat 2014), viszont éves átlagban 58 ezer magyar állampolgárságú munkavállalót regisztráltak (Hauptverband der Österreichischen Sozialversicherungsträger 2014).¹³ Az osztrák munkaerő-piacon megjelenő magyarok száma a csatlakozás óta folyamatosan nő, ám ez a trend is 2011-től gyorsult fel. Ausztria közelsége miatt gyakori a cirkuláris migráció, valamint az ingázás is. Főként az ország nyugati régióiban élőkre jellemző az ingázás, míg az ausztriai lakhellyel rendelkezők többnyire Magyarország távolabbi régióiból származnak (Hárs 2009).

A külföldön élő magyar népesség demográfiai összetételéről valamennyi említett adatforrás alapján hasonló tendenciák rajzolódnak ki: az elvándorlók a kibocsátó népességhez képest átlagosan fiatalabbak és képzettebbek, többségé-

¹¹ Ha a magyarországi születésű külföldön élő népességet nézzük, az Amerikai Egyesült Államok és Kanada is fontos helyen szerepel, ám az itt élők zöme korábbi migrációs hullámok során érkezett.

¹² Ez azonban az adott időszakban az EU8-ból érkező munkavállalók alig 5%-át adja, miközben a lengyelek (62%) mellett a litvánok (11%), a szlovákok (10%) és a lettek (7%) is sokkal többen érkeztek.

¹³ Ebből adódik, hogy a munkaerő-felmérésben (amely a külföldön dolgozók különböző csoportjait ragadja meg, beleértve az ingázókat is) Ausztria első helyen szerepel a célországok sorában.

ben hajadonok/nőtlenek, és általában több közöttük a férfi, mint a nő. Célországok szerint azonban jelentős eltérések figyelhetők meg.

Az Eurostat tükörstatisztikáinak *nemek szerinti* megoszlásait tekintve 2013-ban az európai célországokban élő magyarok 55%-a volt férfi és 45%-a nő. Az adatbázisban nem szereplő Egyesült Királyság esetében az Annual Population Survey alapján készült becslés hasonló arányokat mutat (54% férfi, 46% nő), míg a Németországban élő magyar állampolgároknál hangsúlyos (62%-os) férfítöbbség, az Ausztriában élők esetében enyhe (53%-os) női többség látható. A népszámlálás csak az egy évnél rövidebb ideje külföldön élő (ezáltal a hazai állandó népesség részének tekintett) személyekről gyűjtött személyi adatokat, és e csoport kétharmada volt férfi, egyharmada nő. A 18–49 évesek körében az *Életünk fordulópontjai* vizsgálat nemek szerint kiegyenlített képet mutatott a külföldön élőkéről (51% férfi, 49% nő) (Kapitány – Rohr 2014).

A tükörstatisztikák *korcsoportos* megoszlásai alapján 2013-ban az európai célországokban tartózkodó magyar állampolgárok közel kétharmada 40 év alatti volt, háromnegyede pedig 45 év alatti. Összességében 53%-uk a 20-as, illetve a 30-as éveiben járt, miközben a magyarországi népesség 28%-a tartozott ide. Különösen magas volt a fiatal (20–39 éves) korcsoport aránya az „új” célországokban (Hollandiában, Írországból és Dániában) élők körében, míg a hagyományos célországnak számító Németországban, Ausztriában és Svédországban kissé átlag alatti. Az Egyesült Királyságban szintén nagyon fiatal migráns népesség képe rajzolódik ki: a 2002 óta adó- és társadalombiztosítási számot igénylők 80%-a 18 és 35 év közötti volt (Moreh 2014a). A népszámlálás alapján a kevesebb, mint egy éve külföldön lévők 63%-a volt 20 és 39 év közötti. Az *Életünk fordulópontjai* vizsgálat alapján pedig a 18–49 éves korosztályon belül a külföldön tartózkodók 60%-a került ki a 18–34 éves korcsoportból (Kapitány – Rohr 2014).

A migráns népesség iskolai végzettségéről sem a tükörstatisztika, sem az *Életünk fordulópontjai* alapján készült becslés nem nyújt információt. A népszámlálás szerint a kevesebb, mint egy éve külföldön lévő 15 és 74 év közötti népesség 24%-a diplomás és 35%-a szakmunkás végzettségű volt (miközben az itthoni népesség azonos korcsoportjában ezek az arányok 18%, illetve 23%). Még jelentősebb volt a felsőfokú végzettségűek aránya a teljes háztartásukkal külföldön lévők körében: 34,9% (15,6%-uk főiskolai, 19,3%-uk egyetemi végzettségű), és különösen magas volt mind a főiskolai, mind az egyetemi diplomával rendelkezőké a Budapesten regisztrált migránsok esetében (21%, illetve 31%).

Arra vonatkozóan, hogy az elvándorlók Magyarország mely régióiból, illetve milyen típusú településekről távoznak nagyobb arányban, a tükörstatisztikák nem, csak a népszámlálás és a reprezentatív surveyek nyújthatnak információt. Fontos azonban szem előtt tartani, hogy mivel az elvándorlás többnyire sajátos területi koncentrációt mutat (akár egy-egy régió belül is), ez utóbbiak – a min-

tavételből adódóan – könnyen torzíthatnak.¹⁴ A népszámlálásnak és az *Életünk fordulópontjai* kutatásnak mindenesetre egybecsengő eredménye, hogy a főváros – és ezzel összefüggésben a közép-magyarországi régió – a lakossági arány felett bocsát ki migránsokat, továbbá jelentősebb kibocsátási arány figyelhető meg a dél-dunántúli régióban is.

Felhasznált adatok

Elemzésünk a SEEMIG projekt keretében végzett *Magyarok külföldön* kutatásra épül, amely a Munkaerő-felméréshez (MEF) kapcsolódva 2013 első negyedévében gyűjtött adatokat olyan külföldön élő személyekről, akik „idejük nagyobb részét (nem üdülési céllal) egy másik országban töltik”.¹⁵ A MEF a magyarországi magánháztartások reprezentatív mintáján negyedévente készülő adatfelvétel, amely a mintába került háztartások tagjainak alapvető társadalmi-demográfiai jellemzői mellett munkaerő-piaci helyzetükről tartalmaz információkat. A *Magyarok külföldön* című kiegészítő kérdőívvel a háztartások külföldön élő jelenlegi és volt tagjairól, valamint a háztartástagok külföldön élő testvéreiről gyűjtöttünk adatokat. Elemzésünknek tárgya minden olyan személy, aki a vizsgálat idején életvitelszerűen külföldön élt, ide értve azokat is, akik úgy ingáztak, hogy összességében több időt töltöttek külföldön, mint Magyarországon. Mivel a vizsgálat során a mintába került háztartásokból külföldre költözött személyek mellett az itthon élő háztartástagok külföldön élő testvéreiről is gyűjtöttünk adatokat, mintánkba – kisebb részben – teljes háztartásukkal együtt külföldre költözők is bekerültek. A kutatás jellegéből adódóan adataink nem közvetlenül a migráns személyektől, hanem azok Magyarországon élő családtagjaitól/rokonaitól származnak. Bár a mintának része minden Magyarországon élő személy (születési helytől és állampolgárságtól függetlenül), jelen elemzésünk a magyar állampolgárságú személyekre terjed ki

Összesen 1400 kivándorolt magyar állampolgárt azonosítottunk ilyen módon. Elemzésünkben ebből a mintából először arra az 1198 főre koncentrálnak, akik 1989 után hagyták el az országot és életkoruk 2013 első negyedévében 20 és 59 év közé esett.¹⁶ A következő lépésben tovább szűkítjük vizsgálati csoport-

¹⁴ Ezért a survey-eredményeknek a népszámlálás adataival való összevetése ez esetben mintegy kontroll szerepet tölt be.

¹⁵ A kutatás módszertanáról, sajátosságairól és korlátairól máshol részletesen írtunk (Blaskó 2015), itt az adatok elemzésére koncentrálnak.

¹⁶ A teljes kivándorló-mintában 30 nem magyar állampolgárságú személy szerepelt, ők a minta 2%-át tették ki. Az elemzésből való kihagyásukat egyrészt a minta homogenizálásának igénye, másrészt pedig az indokolta, hogy a referenciaként szolgáló legfontosabb adatforrásokban, a tükröstatistikákban is az állampolgárság szerinti szelekciót vettük alapul. Ugyancsak homogenizálási szándék indokolta az életkori szűkítést a kivándorlásban leginkább érintett korosztályra. Az elemzett mintából összesen 204 fő (16%) tekinthető teljes kivándo-

tunkat a 2009 után kivándoroltakra (számuk a mintában 618 fő) annak érdekében, hogy az elvándorlás legújabb hullámának sajátosságait, az ún. „új migránsok” összetételét és egyéb jellemzőit feltárjuk.

Bár a *Magyarok külföldön* kutatásban is csupán a migráció szempontjából fontos ismérvek egy szűk köre áll rendelkezésre, átfogó elemzésük mégis előrelépést jelent a magyarországi elvándorlás vizsgálatában. A témában eddig megjelent kisszámú többváltozós elemzés (Blaskó et al. 2014, Hárs – Simon 2015) a kivándorlóknak az itt vizsgálttól eltérő, szűkebb és Magyarországhoz jobban kötődő csoportjaira koncentrált.¹⁷ Tudomásunk szerint jelen elemzés az első, amely reprezentatív mintából kiindulva a kivándorlók széles körét egyszerre több ismérv szerint teszi vizsgálat tárgyává.

A külföldön élő magyarok összetétele és a szelekciót befolyásoló tényezők

A Magyarországról 1989 utáni kivándoroltak – és 2013 elején is külföldön élők – összetételéről nem, életkor (a kivándorlás idején és a vizsgálat időpontjában), iskolai végzettség, családi állapot, születési hely, valamint a kivándorlás előtti lakóhelyük településtípusa és régiója szerint a Függelék *F1. táblázata* nyújt áttekintést. A teljes külföldön élő népesség mellett külön szerepel a 2009 után elköltözötték összetétele, valamint az 1990 és 2009 között külföldre vándorlóké, referenciaképpen pedig a 2013-ban magyarországi háztartásokban élő lakosság¹⁸ azonos dimenziók szerinti struktúrája is. Az adatok – ahogyan az elemzés egésze is – a kivándorlásban leginkább érintett 20–59 éves korosztályra vonatkoznak.

Az 1989 után kivándoroltak összetételét a 2013. évi hazai lakosságával összehasonlítva természetesen nem beszélhetünk egyértelműen „kiválasztódásról”, hiszen az egy-két évtizede elköltözötték a jelenlegitől jelentősen eltérő struktúrájú népességből vándoroltak ki.¹⁹ Ráadásul minél messzebb megyünk vissza az időben, mintánk annál kevésbé reprezentálja az adott évben kivándorlók csoportját, ugyanis a hazatelepülések és az elhalálozások egyaránt számottevő hatást gyakorolhattak a csoport összetételére. Emellett a hazai háztartá-

---

rolt háztartás tagjának: 98 fő a kivándorlást megelőzően Magyarországon egyszemélyes háztartásban élt, 106-an pedig többi háztartástagukkal együtt hagyták el az országot.

¹⁷ Blaskó és szerzőtársai (2014) a magyarországi háztartásokban a vizsgálat idején háztartástagként számon tartott külföldön élőket vizsgálták a Népszámlálás, valamint a SEEMIG-adatok alapján. Hárs és Simon (2015) pedig a Munkaerő-felmérés adatainak felhasználásával a szintén háztartástagként nyilvántartott, külföldön dolgozó személyekre végezték el elemzéseiket.

¹⁸ A teljes népességre vonatkozó adatok szintén a Munkaerő-felmérés 2013. I. negyedévéből származnak.

¹⁹ Az időszak során alapvető változások zajlottak a lakosság demográfiai és társadalmi összetételében: nőtt a lakosság iskolázottsága, és folyamatosan zajlott az előregedése is.

sokkal való kapcsolat lazulása, valamint az emlékek torzulása is azt eredményezheti, hogy kisebb valószínűséggel kerültek bele a mintánkba a hosszabb ideje külföldön élők. A 2013. évi hazai népesség és az 1989 után külföldre települtek (és még 2013-ban is ott élők) csoportjának összevetése tehát egyszerűen két azonos időbeli állomány – az itthon élők és a külföldön élők – struktúrájának összehasonlítását jelenti.

Ahhoz, hogy a migránsok szelekcióját, illetve a kivándorlási döntéseiket befolyásoló tényezőket vizsgálni tudjuk, elemzéseinket (részletesebben) elvégezzük a 2009 után külföldre költözöttek csoportjára is. Abból indulunk ki, hogy az adatfelvétel előtti utolsó három év demográfiai és társadalmi átalakulásai nem voltak olyan mérvűek, hogy ezekre az évekre a 2013. évitől eltérő lakossági összetétel-adatokkal kellene számolnunk. Emellett azzal a feltételezéssel is élünk, hogy a 2010 és 2012 között kivándorló 20–59 éveseket a halandóság nem érintette olyan mértékben, hogy az az eredményeinket érdemben befolyásolná.²⁰

Az alapmegoszlásokból látható (lásd Függelék *F1. táblázat*), hogy a külföldön élő népesség a magyarországinál jelentősen iskolázottabb: mintegy harmadannyi 8 általánost végzett, viszont bő másfélszer annyi diplomás van közöttük. Életkorukat tekintve egyértelmű a kivándoroltak fiatalabb korösszetétele, elsősorban a 20–39 évesek felülreprezentáltsága. Ettől nyilván nem független, hogy a külföldön élők között kevesebb a házas és több az egyedülálló személy, mint az itthon maradottak között. Megállapíthatjuk azt is, hogy kismértékű férfitöbblet mutatkozik a külföldön élők körében, és valamelyest magasabb közöttük a külföldön születettek aránya is. A fenti tendenciák a 2009 után elvándoroltakra is jellemzőek, sőt részben hangsúlyosabban jelennek meg: még magasabb körökben a férfiak, a legfiatalabb (20–29 éves) korcsoportba tartozók és az egyedülállók, valamint a külföldön születettek aránya.

A migránsok összetételében bekövetkezett változás vizsgálatához érdemes összehasonlítani az 1990 és 2009 között elvándorlók összetételét a 2009 után távozókéval. Eredményeink szerint – noha az adatfelvételkor az előbbi csoport korösszetétele volt idősebb – az „új migránsok” életkora átlagosan magasabb volt az elvándorlás idején, viszont kevésbé iskolázottak, mint a korábban elköltözők. Ez utóbbi arra utal, hogy a migráció terjedésével, intenzitásának növekedésével a felsőfokú végzettségűek szelekciója kissé mérséklődött. Meglepő eredmény a nők felülreprezentáltsága a 2010 előtt elvándorlók között, míg a házasok túlsúlya ebben a körben az életkori hatások következményének tudható be.

A területi (régiók szerinti) megoszlás adataink alapján közel azonos képet mutat az 1990 és 2009 között, illetve az „új hullámban”, 2009 után távozott migránsok esetében. A településtípus szerinti megoszlásokból viszont az látható, hogy a kisebb városok és a községek is egyre inkább „bekapcsolódtak” az

²⁰ Nem számolunk ugyanakkor a visszatérő migrációval sem (holott elvileg ez újabb – a kifelé irányulótól akár eltérő – szelekcióval is járhat).

elvándorlásba: a 2009 utáni migránsok közt már nagyobb az innen távozók aránya. Fontos azonban kiemelni, hogy – amint ez korábbi elemzésekből is kiderül (lásd Blaskó 2015, Ligeti – Sik 2014) – a *Magyarok külföldön* vizsgálat migráns mintájának területi összetétele a népszámlálás, valamint az *Életünk fordulópontjai* vizsgálat adataival való összevetése alapján nem tekinthető reprezentatívnak. Az összehasonlítások azt mutatják, hogy Budapest és a nagyobb városok alulreprezentáltak, a községek viszont felülreprezentáltak a SEEMIG vizsgálat révén elért migráns népesség körében – bár a 20–59 éves népesség esetében ezek a különbségek csupán a 2009 után távozókra nézve állnak fent.²¹ A területi adatok érvényességi problémái miatt a továbbiakban a kivándorlás előtti utolsó lakóhely településtípusa és régiója csak kontroll-változóként szerepel a többváltozós elemzéseinkben.²² A minta ilyen jellegű torzításának az eredményekre gyakorolt feltételezett hatásait az elemzés során tárgyalni fogjuk.

A többváltozós elemzés (logisztikus regresszió) eredményeit az *1. táblázat* tartalmazza. Az I. modell az 1989 után külföldre költözött és még 2013-ban is ott élők csoportját hasonlítja össze 2013 azonos időszakának hazai népességével, és azt vizsgálja, hogy milyen tényezők befolyásolják a külföldön élés esélyét (részben a szelekciót). Látható, hogy legerősebb önálló hatása az iskolázottságnak van, a legfeljebb 8 általánost végzettekhez képest minden iskolázottsági csoport nagyobb arányban képviselteti magát a külföldön élők között: a szakmunkások és az érettségizettek bő két és félszeres szorzóval, a főiskolások több mint négy és félszeres, az egyetemet végzettek pedig ötnél nagyobb szorzóval jelennek meg a modellben. Szintén jelentősek az életkor szerinti különbségek: a legfiatalabb (huszonéves) korcsoporthoz képest a harmincasok szignifikánsan nagyobb, a negyvenes-ötvenesek viszont szignifikánsan kisebb valószínűséggel tartoznak a kivándoroltak közé. Családi állapot szerint látható, hogy mind a házasok, mind az elváltak a nőtleneknél és hajadonoknál kisebb valószínűséggel élnek külföldön. Különbséget találunk (noha gyengébb szignifikanciával) nemek szerint is: a külföldön élők között mintegy 17 százalékponttal több a férfi, mint a nő. Egyértelmű végül az is, hogy a külföldön született magyar állampolgárok közel háromszor nagyobb valószínűséggel hagyták el az országot, mint a hazai születésűek, ami egyfelől a korábbi migrációs tapasztalatnak az újabb migráció esélyét növelő szerepére utalhat, másfelől a külföldi születésű népesség nagyobb migrációs hajlandóságára, illetve Magyarországhoz való gyengébb kötődésére.

²¹ Ehhez további adalékot a Függelék tartalmaz.

²² A rájuk vonatkozó eredményeket itt nem közöljük, azok kérésre a szerzőktől megkaphatók.

*1. A külföldön élés esélyét befolyásoló tényezők a 20–59 évesek körében
(logisztikus regressziós modellek esélyhányadosai)
The effect of various factors on the likelihood of living abroad in the population
aged 20–59 (odds ratios of logistic regression models)*

Magyarázó változók	1989 után kivándorolt	2009 után kivándorolt	
	I. modell Exp(B)	II. modell Exp(B)	III. modell Exp(B)
<i>Nem (ref. nő)</i>			
Férfi	1,17**	1,23**	1,58
<i>Életkor (ref. 20–29 év)</i>			
30–39	1,27***	0,72	0,97
40–49	0,77**	0,46***	0,46***
50–59	0,34***	0,23***	0,21***
<i>Iskolai végzettség (ref. 8 általános)</i>			
Szakmunkás	2,70***	2,70***	1,91***
Érettségi	2,69***	2,35***	2,30***
Főiskola	4,77***	3,72***	3,48***
Egyetem	5,13***	3,59***	3,37***
<i>Családi állapot (ref. nőtlen/hajadon)</i>			
Házass	0,70***	0,53***	0,51***
Özvegy	0,74	0,00	0,00
Elvált	0,76**	0,85	0,89
<i>Születési hely (ref. Magyarország)</i>			
Nem Magyarország	2,02***	2,66***	2,80***
<i>Nem * életkor</i>			
Férfi * 30–39			1,87***
Férfi * 40–49			1,28
Férfi * 50–59			1,92
Férfi * válaszhány			
<i>Nem * iskolai végzettség</i>			
Férfi * szakmunkás			2,95***
Férfi * érettségi			1,06
Férfi * főiskola			0,73
Férfi * egyetem			0,65
Férfi * válaszhány			
<i>Nem * családi állapot</i>			
Férfi * házass			2,27***
Férfi * özvegy			0,58
Férfi * elvált			2,20***
Férfi * válaszhány			7,92

Magyarázó változók	1989 után kivándorolt	2009 után kivándorolt	
	I. modell Exp(B)	II. modell Exp(B)	III. modell Exp(B)
-2 log likelihood	9702,90	6020,17	5936,60
Cox & Snell R ²	0,036	0,022	0,024
Nagelkerke R ²	0,144	0,131	0,144

Forrás: SEEMIG – Magyarok külföldön 2013, saját számítás.

Megjegyzés: Kontrollálva a kivándorlás előtti utolsó lakóhely régiójára és településtípusára. Szignifikanciaszintek: ***0,01; **0,05; *0,10.

Napjaink elvándorlásának sajátosságaira fókuszálva, azaz a 2009 után elköltözött „új migránsokat” vizsgálva (II. modell) ezekhez nagyon hasonló tendenciák fedezhetők fel, kisebb – az összefüggések irányát többnyire nem, hanem inkább ennek mértékét érintő – eltérésekkel. Elsődleges szerepe az életkornak van, ám a húszas és a harmincas éveikben lévők migrációs esélye között itt már nem találunk számottevő különbséget, 40 éves kor felett viszont erőteljesen csökkenni kezd a kivándorlás valószínűsége. Az iskolai végzettségre vonatkozó esélyhányadosok szerint az alapfokú végzettségűekhez képest a szakmunkások és az érettségizettek két és félszeres, a diplomások viszont (a teljes kivándorolt modellhez képest mérsékeltebb) három és félszeres eséllyel váltak migránssá. Figyelembe véve, hogy a mintánkban alulreprezentált Budapestről az átlagosnál több diplomás kivándorló származik, igen valószínű, hogy a magas iskolai végzettségűek szelekciója az általunk mértnél még jelentősebb is lehet. A házas családi állapot erőteljesen, csaknem 50%-kal csökkenti a kivándorlás esélyét. Ebben az összevetésben is megjelenik végül a kivándorlók körében mérhető férfitöbblet, valamint látható az is, hogy a külföldön születettek a magyarországiaknál nagyobb valószínűséggel hagyják el az országot.

A férfi-nő különbségek árnyaltabb vizsgálatát teszi lehetővé a III. modell, amely a nem és a kor, a nem és az iskolai végzettség, valamint a nem és a családi állapot közötti interakciókat is tartalmazza az eddigi hatások mellett. A modell igen lényeges összefüggésekre hívja fel a figyelmet: a kivándorlóknak nem minden csoportját jellemzi férfitöbblet, hanem csak bizonyos jól meghatározott alcsoportokban jellemző a férfiak nagyobb migrációs esélye. Így a férfiak a nőknél nagyobb valószínűséggel költöznek külföldre a harmincas éveikben járók, a szakmunkásképzőt végzetek, valamint a házas és az elvált családi állapotúak körében. A szakmunkások között a férfiak mintegy háromszoros valószínűséggel döntenek a kivándorlás mellett, bő kétszeres férfitöbblet jelentkezik a házasoknál, ennél valamelyest mérsékeltebb az elváltaknál, és 86%-os a 30–39 évesek körében. E csoportokon belül tehát általában is, de különösen ezen csoportok közös halmazában (tehát például a házas harmincasok, de még inkább a házas harmincas szakmunkások között) a férfiak számottevően

nagyobb valószínűséggel választották a kivándorlást a vizsgált időszakban, mint ahogyan a nők tették. Különösen figyelemre méltó a házások körében mért nemek közötti különbség, amely arra utal, hogy Magyarországon sem ismeretlen jelenség a házastársat (potenciálisan a családot) hátrahagyó migráció, és ez a fajta elmozdulás elsősorban a férfiakra jellemző.

A főbb célországokban élő magyarok összetétele és a célország-választást befolyásoló tényezők

Az előzőekben a tükörstatisztikák alapján már láthattuk, hogy – az általános tendenciák mellett – eltérések is vannak a különböző európai célországokban élő magyar népesség összetételében (noha ez az adatforrás mindössze a nem és életkor szerinti összetétel vizsgálatát teszi lehetővé). Az alábbiakban a SEEMIG vizsgálat részletesebb adatai alapján is megvizsgáljuk a főbb célországokban élő kivándorlók összetételét, illetve a célország-választást meghatározó egyéni jellemzőket. A célországok közötti szelekciót természetesen egyéb tényezők – így az adott ország munkaerő-piaci sajátosságai és migrációs politikája – is befolyásolják, elemzésünk azonban az egyéni jellemzők által leírható önszelekció vizsgálatára korlátozódik. Hipotézisünk szerint a migrációs döntéseket, és így a célországok közötti választást is meghatározó várható költségek és hasznok mértéke összefügg a (potenciális) migráns egyéni jellemzőivel.

A magyarországi kivándorlás fő célországai Európán belül – mint az előzőekben bemutatuk – valamennyi adatforrás szerint Németország, Ausztria és az Egyesült Királyság. Ezt a térbeli szerkezetet a saját adataink is jól tükrözik. A három fő célország „vonzása” azonban időben változó: míg Németország és Ausztria a magyarok hagyományos célországai, az Egyesült Királyság 2004 után vált egyre népszerűbbé. A 2. táblázatban összehasonlítjuk a 2013-ban külföldön élő migráns népesség különböző – részben a migráció ideje szerint lehatárolt – csoportjainak európai célországok szerinti megoszlását. Európán belül a három fő célországban élt a magyarok mintegy 72%-a 2013 elején (mind a tükörstatisztikák, mind a SEEMIG vizsgálat adatai szerint), és ennél is nagyobb (79%) ez az arány a 2009 után kivándoroltak körében. Ez abból adódhat, hogy 2011-től felgyorsult a Németországba irányuló migráció, míg Ausztria esetében a növekedés folyamatos volt.²³ Adatfelvételünk Ausztria esetében feltehetően a bevándorlóként nem regisztrált, ám munkájuk révén idejük nagyobb részét ott töltő migránsok csoportját is megragadta. Az Egyesült Királyságban élőknek a tükörstatisztikákhoz képest nagyobb aránya a mintánkban arra utal, hogy az EU-csatlakozás utáni migrációnak ezt a növekvő hullámát

²³ A 2004-ben csatlakozott országok bizonyos magasan képzett, illetve speciális szaktudással rendelkező munkavállalói számára már a 2011-es munkaerő-piaci nyitás előtt is viszonylag magas kvóták biztosították a munkavállalást.

adatfelvételünk jobban lefedte, mint ahogyan az a becsléseken alapuló brit adatokban megjelenik. 2011-től – a Németországba irányuló migráció növekedésével – az Egyesült Királyságba távozók aránya visszaesett (noha számuk a 2008-as válság utáni megtorpanást követően tovább nőtt). A „más európai országok” közt nagyon sok, ám egyenként nem jelentős arányt képviselő célország szerepel.²⁴

2. Az európai országokban élő magyar állampolgárok megoszlása célországok szerint 2013-ban (%)

Distribution of Hungarian citizens living in Europe by destination country in 2013 (%)

Európai célországok	SEEMIG – Magyarok külföldön c. kutatás alapján				Tükörstatisztikák alapján*
	Összes kivándorolt	1989 után kivándorolt	1990 és 2009 között kivándorolt	2009 után kivándorolt	
Németország	27	28	19	36	39
Egyesült Királyság	31	31	36	28	21
Ausztria	14	14	11	15	12
Hollandia	5	5	6	5	3
Más európai ország	22	22	29	16	24
Összesen (%)	100	100	100	100	100
N	1 067	987	416	571	293 294

Forrás: SEEMIG – Magyarok külföldön 2013; *Eurostat 2014, Census Hub 2011, UK Annual Population Survey 2013.

A továbbiakban a főbb célországokra – Németországra, az Egyesült Királyságra és Ausztriára – fókuszálva egyfelől az egyes célországokban élő migráns népesség összetételét, másfelől az adott célország választását meghatározó egyéni jellemzőket vizsgáljuk. Elemzéseinket a 2009 után elköltözött „új migránsokra” korlátozzuk.

Migrációs szempontból a három fő célország egymáshoz képest számos tekintetben eltérő lehetőségeket kínál, eltérő költségekért cserébe. Ausztria kiemelkedik a három ország közül térbeli közelségével, amely különösen kedvez a (kutatásunkban csak részlegesen megjelenő) ingázó jellegű munkavállalásnak, de előnyt jelent letelepedési szándék esetén is (Hárs 2009). Ugyanakkor hazánk mind Németországgal, mind pedig Ausztriával hosszú idő óta, történelmileg megalapozott migrációs kapcsolatban áll, ami a növekvő diaszpóra következtében feltehetően meghatározó network-hatást is jelent. Tovább erősíti

²⁴ Az Európán kívüli országokban élők aránya az utóbbi években kivándorolt csoport esetében kisebb, mint a teljes migráns népességben, ami azt jelzi, hogy az Európán belüli mobilitási lehetőségek növekedésével a távolabbi célterületek választása visszaszorult.

a két ország vonzerejét a (szintén történelmi okokkal magyarázható) nyelvi kapcsolat is, ami – az idegennyelv-tudásban egyébként igencsak rosszul teljesítő – Magyarországon a német nyelvet máig a második leggyakrabban beszélt nyelvvé teszi (Eurobarometer 2012). Ugyanakkor a fiatalabb generációk körében egyre gyakoribb az angol nyelv ismerete és erős az angolszász kultúra vonzereje, amelyek viszont az Egyesült Királyságot teszik számukra egyre kedveltebb célországgá. Ráadásul a fapados légitársaságok elterjedése a viszonylag nagy földrajzi távolság ellenére gyors és megfizethető elérhetőséget biztosít. Az Egyesült Királyság relatív vonzerejét növelhette végül az is, hogy munkaerő-piac az itt vizsgált időszak egészében (már a 2004-es EU-csatlakozás óta) nyitva állt Magyarország állampolgárai előtt, miközben Ausztria és Németország csak 2011-ben tette meg ezt a lépést (noha mindkét ország esetében bizonyos szakképzettséggel rendelkező csoportok már előtte is mentességet élveztek a korlátozások alól).

A leíró statisztikákból (lásd a Függelék *F2. táblázatát*) markáns migráns-profilok rajzolódnak ki a különböző célországok esetében. A legnagyobb, Németországban élő csoportban kiemelkedő a szakmunkások aránya (37%), miközben viszonylag alacsony (21%-os) a diplomásoké. Az ide vándorlók között jelentős férfitöbblet mutatkozik: eredményeink szerint a 2009 és 2013 között Németországba költözők kétharmada férfi volt.²⁵ Viszonylag magas a házások aránya is, ami feltehetően összefügg az ide költözők átlagosan magasabb életkorával. A többi célországhoz képest ugyanis nemcsak kevesebb huszonéves, és több ötvenes években járó (2009 óta kivándorolt) magyar migráns élt Németországban a vizsgált időszakban, hanem kivándorláskori életkorukat tekintve is magasabb volt körükben az idősebb – 40, illetve 50 év feletti – korcsoportok aránya.

A második legnagyobb almintát jelentő, az Egyesült Királyságban élő (2009 után kivándorolt) csoport ettől jelentősen eltérő sajátosságokkal írható le. Ebben a körben az érettségizettek és a főiskolát végzettek aránya kiemelkedő, miközben viszonylag kevés a szakmunkás. Jellemző rájuk a fiatal életkor: mintegy 50%-uk nem töltötte be a 30. életévét, ebből adódóan túlnyomó részük (81%) nőtlen vagy hajadon. A kivándorláskori életkorukból is látható, hogy kifejezetten a fiatalok preferálják ezt a célországot: közel kétharmaduk még 30 éves kora előtt érkezett. A nemek aránya viszonylag kiegyenlített, az 52%-os férfiarány megfelel a tükörstatisztikában szereplő aránynak (54%).

Az Ausztriában élő magyarok között viszonylag alacsony (19%) a diplomások aránya, miközben az átlagot kissé meghaladja a szakmunkásoké és az érettségizetteké. Az életkor szerinti megoszlást tekintve az Ausztriában élők a Németországban és az Egyesült Királyságban élők között helyezkednek el, és

²⁵ Szintén magas, közel 70%-os, férfiarányt mutat a tükörstatisztika is a 2009 után Németországba érkező magyarok esetében.

lényegében a teljes kivándorlócsoporthoz átlagának megfelelő megoszlásokat mutatják.²⁶

A többi európai célországot nagy arányban választják az egyetemi diplomával rendelkezők. Erős nőbőbblet és viszonylag fiatal korösszetétel figyelhető meg ebben az (igencsak heterogén) ország-csoportban: 46%-uk 30 év alatti, miközben alig találunk közöttük 50 év felettieket. Ennek fényében nem meglepő, hogy magasnak mondható az egyedülállók és alacsonynak a házasságok aránya. Viszonylag magas (8%) továbbá a nem Magyarországon született magyar állampolgárok részaránya is körükben, ami arra utal, hogy a magyarországi bevándorlók közül többen is – a magyar állampolgárság megszerzése ellenére – továbbvándorolnak más európai országokba.

A 3. táblázatban bemutatott multinomiális regresszió alapján az látható, hogy mekkora az esélye annak, hogy valaki az egyes célországokat választja migrációs célpontul – feltéve, hogy már a migráció mellett döntött. Öt célterületet különböztetünk meg: Németországot, az Egyesült Királyságot, Ausztriát, valamint az „egyéb európai országok”, illetve az Európán kívüli országok csoportját. Referenciacsoportként a Németországot választó migránsok szerepelnek a modellben. Az egyes célterületeknél szereplő esélyhányadosok azt mutatják meg, hogy a vizsgált magyarító változó egyes kategóriáiba tartozás milyen módon befolyásolja az adott célterület választását Németország választásához képest egyéb körülmények azonosságát esetén. Csakúgy, mint a korábbi modelleknél, kontrollváltozóként itt is szerepeltettük a kivándorlás előtti lakóhely régióját, valamint településtípusát. Továbbá bevontuk a modellbe a kivándorlás évét is.²⁷ Leírásunkban a statisztikailag szignifikáns összefüggéseket mutatjuk be.

²⁶ Az iskolai végzettség szerinti megoszlásokat tekintve nagyon hasonló eredményeket mutattak ki a 2004 utáni lengyel migrációban is: a Németországba és Ausztriába vándorlók körében kiemelkedő volt a szakmunkások, míg az Egyesült Királyságot választók közt a felsőfokú végzettségűek aránya (Fihel – Kaczmarczyk 2009).

²⁷ Nem szerepel viszont a modellben a születési ország a magyarító változók között, mivel bevonásával a modell alap-tulajdonságai sérültek (a Hesse mátrix váratlan szingularitásokat mutatott).

3. A 2009 után kivándorolt 20–59 éves népesség célország-választását meghatározó tényezők (multinomiális regresszió esélyhányadosai, a referencia Németország)

The effect of various factors on the choice of destination among 20–59 aged emigrants from Hungary after 2009 (odds ratios of multinomial regression analysis, reference: Germany)

Magyarázó változók	Egyesült Királyság	Ausztria	Egyéb európai ország	Egyéb Európán kívüli ország
<i>Nem (ref. nő)</i>				
Férfi	0,93	0,61	0,41***	0,93
<i>Iskolai végzettség (ref. 8 általános)</i>				
Szaktanácsképző	0,32**	1,26	1,71	0,36
Érettségi	1,02	1,54	2,00	0,99
Főiskola	1,11	1,06	1,26	6,38**
Egyetem	0,45	–	2,71	3,09
<i>Családi állapot (ref. nőtlen/hajadon)</i>				
Házas	0,43**	0,6	0,56	2,44
Egyéb	0,71	1,5	0,97	1,37
<i>Külföldre költözés éve (ref. 2010)</i>				
2011	1,37	0,64	0,88	0,61
2012–2013	1,07	0,86	0,90	1,25
<i>Életkor a kivándorlás idején (ref. 20–29 év)</i>				
<20 év	0,04**	0,40	0,30	1,37
30–39	0,45**	0,94	0,51**	0,54
40–49	0,53	0,95	0,75	0,69
50–59	0,23**	0,58	0,05**	0,29
Cox and Snell R ²			0,40	
Nagelkerke R ²			0,42	
McFadden			0,17	

Forrás: SEEMIG – Magyarok külföldön 2013, saját számítás.

Megjegyzés: Kontrollálva a kivándorlás előtti utolsó lakóhely régiójára és településtípusára. Szignifikanciaszintek: ***0,01; **0,05; *0,10.

Várakozásainknak megfelelően a három fő célországot választók között több tekintetben is szignifikáns eltérések mutatkoznak. Egyéb tényezők azonosága mellett Németországhoz képest jelentősen kisebb az Egyesült Királyság választásának esélye a szaktanácsképzőt végzettek, valamint a házasok körében. A kivándorlaskori életkort tekintve láthatóvá válik, hogy Németországhoz képest kisebb valószínűséggel indulnak el az Egyesült Királyságba a 20 év

alattiak (akiknek egy része vélhetőleg még szülőikkel költözik) és az összes 30 év feletti korcsoport tagjai is. Egyértelmű tehát a 20–29 éves korosztály dominanciája az Egyesült Királyságot választók körében. Bár nem szignifikáns együtthatókkal, de látható még az Egyesült Királyság esetében a korai munkaerő-piaci nyitás hatása is – valószínűleg ezzel van ugyanis összefüggésben a 2011-es kivándorlási évhez tartozó egynél nagyobb értékű együttható. Az osztrák és a német munkaerő-piac 2011. május 1-jei nyitásáig ugyanis az Egyesült Királyság fokozott relatív vonzerővel bírt a migrációt tervezők körében. Ezekből az eredményekből (közvetve) adódik az is, hogy a Németországba vándorlókra jellemző a szakmunkások és az idősebb korosztályok fokozott jelenléte – miközben az Egyesült Királyságot éppen ezen csoportok alulreprezentáltsága jellemzi. Egyéb tényezőkre kontrollálva ugyanakkor nem találtunk jelet férfitöbbletre Németországban, valamint a felsőfokú végzettségük kiemelt jelenlétére az Egyesült Királyságban.

Ausztria választásának esélyét Németországgal szemben a modellek szerint kizárólag földrajzi tényező, a lakóhely régiója határozza meg²⁸ – az általunk itt elemzett tényezőknek nincsen szignifikáns hatása –; Németországgal szemben „egyéb” európai országot (eltekintve itt Ausztriától és az Egyesült Királyságtól) határozottan kevésbé választanak a férfiak, az ötven év felettiak, és (kisebb mértékben) a 30–39 éves korosztály tagjai is. Az Európán kívülre vándorlók körében a főiskolát végzettek aránya mutat pozitív irányú eltérést a Németországot választókhoz képest.

A különböző célországokat választók nem csupán társadalmi-demográfiai profiljukat tekintve mutatnak jellegzetes mintázatokat, hanem – ettől vélhetően nem függetlenül – némiképp eltérnek egymástól a migrációs stratégiáik szempontjából is. Legalábbis ezt sejteti a migrációs élethelyzet azon néhány jellemzője, amelyről adatokkal rendelkezünk: ilyenek a hazalátogatás gyakorisága, a pénzhazaküldési szokások, valamint a hazatérési szándékok (4. táblázat). Az adatok értelmezésénél tekintettel kell lenni arra, hogy az adatfelvétel indirekt módon zajlott – az itthon maradt hozzátartozók révén gyűjtöttük az információkat –, ami csökkentheti ezeknek az adatoknak a megbízhatóságát.

Amint az a táblázatban is látható, kevésbé meglepő módon az Ausztriában élők járnak haza a leggyakrabban: 42%-uk legalább négyszer járt Magyarországon a kutatást megelőző egy év alatt. Ezen belül is 19% legalább havi rendszerességgel volt itthon – ők valószínűleg ingázónak tekinthetők. Ugyanakkor az Ausztriánál távolabbra költözőknek is viszonylag rendszeres a kapcsolatuk az anyaországgal: többségük legalább egyszer hazatért a kérdezést megelőző egy év folyamán. Ez az arány érthető okokból az Európán kívül élők körében a legalacsonyabb (56%), míg kimondottan magas (90%) a Németországban élőkénél. Közvetve következtethetünk a kivándorlás céljaira abból, hogy a külföldön

²⁸ Itt nem közölt adatok. Ehhez hasonló eredményre jutott a magyarországi háztartásokhoz erősebben kötődő migráns csoportot vizsgálva Blaskó és szerzőtársai (2014) is.

élő személy anyagilag támogat-e rendszeresen egy magyarországi háztartást. A teljes vizsgált népesség 32%-ára jellemző a rendszeres hazautalás. Szignifikánsan magasabb az arány a Németországban élők körében (40%), míg a legalacsonyabb az Európán kívüli országba vándoroltak esetében (17%).

4. A különböző célországokban élő 20–59 éves magyarok migrációs stratégiái (%)
Migration strategies of Hungarian emigrants aged 20–59 in the main destination countries (%)

		Németország	Egyesült Királyság	Ausztria	Egyéb európai ország	Európán kívüli ország	Együtt
Hányszor látogatott Magyarországra az elmúlt évben?	egyszer sem	10	22	15	29	44	20
	egyszer	17	32	11	22	33	22
	kétszer	14	20	13	19	7	16
	háromszor	13	12	16	13	2	12
	4–11 alkalommal	33	11	23	8	9	19
	legalább 12-szer	8	0	19	6	0	7
	nem tudja	5	3	4	2	5	4
	<i>N</i>	207	161	86	126	43	623
Támogatja-e rendszeresen anyagilag a háztartás itthon élő tagjait?	igen	40	26	36	28	17	32
	nem	57	75	62	72	76	67
	nem tudja	3	0	2	0	7	2
	<i>N</i>	207	161	86	126	43	623
Meddig/milyen hosszan szándékozik külföldön maradni?*	határozott időpont	15	15	7	23	18	15
	nem kíván visszatérni	9	18	6	9	0	10
	a külföldön élő személy sem tudja	58	51	54	41	27	51
	a válaszadó nem tudja	18	18	33	27	55	24
	<i>N</i>	161	103	70	78	22	434

Forrás: SEEMIG – Magyarok külföldön 2013, saját számítás.

Megjegyzés: * A hazatérési szándékról a megkérdezettek csak a háztartásból kivándorolt személy(ek) esetében nyújtottak információt, a háztartástagok külföldön élő testvérei esetében nem.

Végezetül kísérletet tettünk arra is, hogy ha közvetett módon is, de képet kapjunk a külföldön élő magyarok hazatérési szándékairól. Bár az itthon élő megkérdezettek egynegyede azt mondta, hogy nem ismeri a kint élő családtag szándékait, a kapott válaszok mégis adnak egyfajta képet a visszatérési tervek-ről – illetve azok hiányáról. Adataink szerint ugyanis az elmúlt években kül-

földre vándorolt magyarok felének nincsenek határozott elképzelései a jövőt illetően, a körülmények alakulásától teszik függővé, hogy maradnak (esetleg tovább vándorolnak) vagy hazatérnek. Határozott hazatérési terve 15%-uknak van, míg 10%-ról az itthon élő hozzátartozói úgy tudják, nem akarnak hazatérni. A visszatérési tervek bizonytalansága különösen jellemző a Németországban és az Ausztriában élőkre (58, illetve 54%).

Következtetések

Tanulmányunkban a Magyarországról kivándorolt és az adatfelvételünk idején (2013 első negyedévében) is külföldön élő népesség összetételét vizsgáltuk, a migránsok szelekcióját a „kínálati” oldalról meghatározó tényezőket, valamint azt, hogy a közelmúltban (2009 után) távozók esetében milyen egyéni jellemzők befolyásolták az egyes célországok választását. Eredményeink alátámasztják a migráció humántőke elméletének feltevéseit és egybecsengenek a vonatkozó szakirodalom főbb megállapításaival. A Magyarországról való kivándorlást meghatározó alapvető szelekciós tényezőnek bizonyult a magas iskolázottság – elsősorban a főiskolai vagy egyetemi diploma megléte –, a fiatal életkor és a nem házas családi állapot. Ezen kívül azt találtuk, hogy a férfiak kissé nagyobb eséllyel válnak migránssá, mint a nők, bár ez az összefüggés jelentősebb mértékben igaz az egyes részcsoportokra, mint a kivándorlók összességére.

A magyarországi kivándorlás fő célországai az elmúlt évtizedben Németország, az Egyesült Királyság és Ausztria voltak. A három ország eltérő összetételű népességet vonz, ám ezeknek az eltéréseknek jelentős része eredményeink szerint néhány markáns meghatározó jegyre vezethető vissza. Az Ausztriába vándorlók társadalmi összetételének sajátosságait teljes egészében a kivándorlás előtti lakóhelyük régiójának társadalmi jellemzői határozzák meg. Az Egyesült Királyságot választók körében a nőtlen/hajadon fiatalok túlsúlya, valamint a szakmunkások alulreprezentáltsága a meghatározó. A Németországba vándorlók esetében (akik modellünkben a kontroll szerepét töltötték be) viszont éppen a szakmunkások, továbbá az idősebb korosztályokba tartozók és a házások relatív túlsúlya a jellemző.

A migránsok szelekciójára vonatkozó eredményeink közül fontos kiemelni, hogy a külföldre költözők nem csupán azért iskolázottabbak az itthon maradt lakosságnál, mert a fiatalabb (és ezáltal iskolázottabb) korcsoportokból kerülnek ki, hanem életkortól függetlenül is nagyobb valószínűséggel vándorolnak el a magasabb iskolai végzettségű személyek. Különösen a diplomások szelekciója erőteljes – ráadásul adataink sajátosságai (a budapesti migránsok alulreprezentáltsága) miatt az sem zárható ki, hogy ez a szelekció még jelentősebb, mint ahogyan modelljeinkben megjelenik.

Eredményeink korábbi vizsgálatokkal (Blaskó et al. 2014, illetve Hárs – Simon 2015) összevetve jól rávilágítanak a Magyarországhoz szorosabban kötődő (munka)migráció és az általunk megragadott (részben az itthoni háztartásokat is felszámoló) kivándorlás természete közötti különbségekre. Az említett elemzések a magyarországi háztartásokhoz, illetve a magyar munkaerőpiachoz erőteljesebben kötődő migráncsoportokban a szakmunkások túlsúlyát mutatták ki, saját eredményeink ezzel szemben arra utalnak, hogy a feltehetően nagyobb fokú „elszakadással” járó (hazai háztartástagot nem feltétlenül hátrahagyó) migráció a felsőfokú végzettségűek körében kiemelkedő mértékű. Az EU-bővítéseket követően a régi tagországokba érkező kelet-közép-európai migránsok között a különböző vizsgálatok szintén a magasabb iskolai végzettségűek felülreprezentáltságát mutatták ki (Fassmann et al. 2014, Fihel – Kaczmarczyk 2009, Fóti 2009), sőt a legfrissebb eredmények szerint a korábbi hullámokhoz képest is nőtt az EU10-ből újonnan érkezők képzettségi szintje (Galgóczi et al. 2012).

A kibocsátó országban az iskolázott, szakképzett népesség elvesztésének – az ún. agyelszívásnak – számos negatív következménye van. Az oktatásba és képzésbe fektetett közösségi erőforrások hozama más országokban jelentkezik: a magasabb iskolázottsággal általában együtt járó magasabb jövedelméből a kivándorló személy külföldön adózik, és felhalmozott humán erőforrását is máshol kamatoztatja. A fiatal, képzett munkaerő elvándorlása – a demográfiai veszteség mellett – többnyire negatívan hat a kibocsátó országok gazdasági fejlődésére is, noha más vélekedések szerint az emberi tőke beruházások ösztönzése révén akár pozitív hatása is lehet a képzett munkaerő elvándorlásának (Brücker – Defoort 2009). A potenciális előnyök közös jellemzője azonban, hogy csak megfelelő körülmények mellett számíthatunk a bekövetkezésükre. Arra, hogy a szélesedő (diplomás) kivándorlási lehetőségek növelik az iskolázás iránti keresletet, és így a lakosság iskolai végzettségének növekedéséhez járulnak hozzá a kibocsátó országban, csak akkor lehet számítani, ha a kivándorlás reményében továbbtanulók nem mindegyike hagyja el végül az országot, amit pedig az segíthet elő, ha megfelelő munkavállalási lehetőségek állnak rendelkezésükre a kibocsátó országban. További pozitív következménye lehet a képzettek migrációjának a pénz-hazautalások jövedelemnövelő hatása, ami ideális esetben beruházás-növeléssel is jár. Végül pedig egyértelműen pozitív hatásokra lehet számítani a képzettek elvándorlása következtében akkor, ha az elvándorlást visszatérés (*return migration*) követi. A migránsok hazatéréseivel a külföldi munka révén felhalmozott humán erőforrások, képességek és tudások, valamint az ott kialakított kapcsolatrendszer a kibocsátó ország munkaerőpiacán kamatoztatva nagyban hozzájárulhatnak a gazdasági növekedéshez. Mindez rámutat a hazatérést támogató migrációs politikák fontosságára, sőt kikerülhetetlenségére.

Elemzéseinkkel egy kicsiny, de fontos lépést tettünk a magyarországi családi migrációs stratégiák, illetve a migráció nemi egyenlőtlenségeinek megismerése irányába is. Kimutattuk, hogy egyéb tényezők azonossága mellett az egyedülálló nők és férfiak azonos valószínűséggel költöznek külföldre, miközben a házasoknál (és kevésbé hangsúlyosan az elváltaknál) szignifikáns eltérés tapasztalható a két nem között. A házas férfiak ugyanis a nőkhöz képest két és félszeres valószínűséggel vándorolnak külföldre – vélhetően pénzkereseti céllal. Amennyiben a házaspárok minden esetben együtt mennének külföldre, értelemszerűen nem találnánk különbséget házas nők és férfiak kivándorlási aktivitása között. Az eltérés tehát azt jelzi, hogy a házastársat – akár családot – hátrahagyó migráció is jelen van Magyarországon, és ez sokkal inkább a férfiakra, mint a nőkre jellemző. Az eredmény jelentőségét az így kialakuló úgynevezett transznacionális családformák megjelenése, és az ezek „működéséből” eredő kockázatok adják. A szakirodalom felveti például annak lehetőségét, hogy a migrációból eredő tartós különélés a párkapcsolatok instabilitásához vezet. Ennél megalapozottabb – empirikusan is alátámasztott – tudás áll rendelkezésünkre azokkal az esetekkel kapcsolatban, amikor a külföldre költöző házas- vagy élettárs gyerekeket is hagy otthon. Kelet-Európában is egyre gyakoribb jelenség, hogy valamelyik szülő – vagy akár mindkettő – külföldön vállal munkát, miközben a család többi része (köztük kiskorú gyermekek is) otthon marad. A vizsgálati eredmények azt bizonyítják, hogy a család számára hazautalt pénzből fakadó előnyök nem feltétlenül – vagy csak részben – képesek ellensúlyozni a szülő hiányából fakadóan a gyermekre háruló pszichés hátrányokat (lásd Mazzucato – Schans 2011).

A hátrahagyott gyermekek problémája különösen jelentős méreteket öltött Romániában és Lengyelországban, de nem elhanyagolható Bulgáriában, Lettországon és Litvániában sem (Bélorgey et al. 2012). A témával kapcsolatban magyar vizsgálatok egyelőre nem ismertek, ezért is fontos az a következtetésünk, hogy Magyarországon a házas nők a férfiaknál – és a nem házas nőknél is – jóval kisebb arányban mennek külföldre. Erre utal egyébként közvetve az eredményünk is, hogy a férfiak a nőknél szignifikánsan nagyobb arányban juttatnak pénzt rendszeresen a Magyarországon élő hozzátartozóiknak. Természetesen a jelenség pontos megértéséhez szükség lenne annak ismeretére is, hogy a gyermekek jelenléte hogyan befolyásolja a migrációs döntést, és fontos lenne különbséget tenni az egyedülálló és a házasság nélkül, de partnerrel élők között is. Ezeknek a hatásoknak a megértése, valamint a családot – házas- vagy élettársat, gyermeket, idős szülőket – hátrahagyó migráció jelentőségének, dinamikájának és társadalmi következményeinek a feltárása további vizsgálatokat igényel.

IRODALOM

- Bagi Judit 2014: A nemzetközi migráció gender aspektusai. Nemi szerepek változása, a migráció feminizációja. In Tarrósy István – Glied Viktor – Vörös Zoltán (szerk.): *Migrációs tendenciák napjainkban*. Publikon, Pécs, 85–101.
- Bauer, Thomas K. – Zimmermann, Klaus F. 1999: *Assessment of possible migration pressure and its labour market impact following EU enlargement to Central and Eastern Europe*. IZA Research Report No. 3. IZA, Bonn.
- Bélorgey, Nathalie – Garbe-Emden, Birgit – Horstmann, Sabine – Kuhn, Andrea – Vogel, Dita – Stubbs, Paul 2012: *Social impact of emigration and rural-urban migration in Central and Eastern Europe (VT/2010/001)*. *Synthesis Report*. GVG, Köln. http://www.childrenleftbehind.eu/wp-content/uploads/2013/04/Synthesis-report_EN1.pdf
- Blaskó, Zsuzsa 2015: *Studying emigration by extending a large-scale household survey. Methodology, evaluation and descriptive findings*. Working Papers on Population, Family and Welfare No. 21. Hungarian Demographic Research Institute, Budapest.
- Blaskó Zsuzsa – Ligeti Anna Sára – Sik Endre 2014: Magyarok külföldön – Mennyien? Kik? Hol? In Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi riport 2014*. TÁRKI, Budapest, 351–372.
- Borjas, George J. 1987: Self-selection and the earnings of immigrants. *American Economic Review*, 77(4), 531–553.
- Boyd, Monica 1989: Family and personal networks in international migration: Recent developments and new agendas. *International Migration Review*, 23(3), 638–670.
- Brücker, Herbert – Defoort, Cécily 2009: Inequality and the self-selection of international migrants: theory and new evidence. *International Journal of Manpower*, 30(7), 742–764.
- Castro-Martín, Teresa – Cortina, Clara 2015: Demographic Issues of Intra-European Migration: Destinations, Family and Settlement. *European Journal of Population*, 31(2), 109–125.
- Constant, Amelie F. – D’Agosto, Elena 2008: *Where do the brainy Italians go?* IZA Discussion Paper No. 3325. IZA, Bonn.
- Cooke, Thomas J. 2008: Migration in a family way. *Population, Space and Place*, 14(4), 255–265.
- DWP (Department for Work and Pensions) 2014: *National Insurance number allocations to adult overseas nationals entering the UK to March 2014*. <https://www.gov.uk/government/statistics/national-insurance-number-allocations-to-adult-overseas-nationals-entering-the-uk-to-march-2014>.
- Eurobarometer 2012: *Europeans and their languages*. Special Eurobarometer 386. European Commission, Brussels. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf.

- Eurostat 2014: Immigration by five year age group, sex and citizenship (migr_imm1ctz). http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/MIGR_IMM1CTZ (frissítve 2015. május 25-én).
- Fassmann, Heinz – Kohlbacher, Josef – Reeger, Ursula 2014: The re-emergence of European East–West migration: The Austrian example. *Central and Eastern European Migration Review*, 3(2), 39–59.
- Fassmann, Heinz – Musil, Elisabeth 2013: *Conceptual Framework for modelling longer term migratory, labour market and human capital processes*. SEEMIG Working Paper No. 1. <http://www.seemig.eu/downloads/outputs/SEEMIGWorkingPapers1.pdf>.
- Fassmann, Heinz – Reeger, Ursula – Sievers, Wiebke (eds.) 2009: *Statistics and reality. Concepts and measurements of migration in Europe*. IMISCOE Reports. Amsterdam University Press.
- Fihel, Agnieszka – Kaczmarczyk, Pavel 2009: Migration: a threat or a chance? Recent migration of Poles and its impact on the Polish labour market. In Burell, Kate (ed.): *Polish migration to the UK in the 'new' European Union: After 2004*. Ashgate, Aldershot, 23–48.
- Fóti, Klára 2009: Free circulation of labour: Trends and reasons for East-European labour migration to Ireland and the UK in the first years of enlargement. *Revista de Economia Mundial*, 22, 27–50.
- Galgóczi, Béla – Leschke, Janine – Watt, Andrew 2012: EU labour migration and labour markets in troubled times. In Galgóczi, Béla – Leschke, Janine – Watt, Andrew (eds.): *EU labour migration in troubled times. Skill mismatch, return and policy responses*. Ashgate, Aldershot, 1–45.
- Geis, Wido – Uebelmesser, Silke - Werding, Martin 2008: *How do migrants choose their destination country?* CESifo Working Paper No. 2506. https://www.wiwi.uni-due.de/fileadmin/fileupload/WIWI/VWL-Kolloquium/GeisUebelmesserWerding_CESifoWP2506-1.pdf
- Gödri Irén 2005: Nők és férfiak a migrációs folyamat különböző szakaszaiban. A magyarországi bevándorlás a nemek perspektívájából. In Nagy Ildikó – Pongrácz Tiborné – Tóth István György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a férfiak és a nők helyzetéről 2005*. TÁRKI, Budapest, 149–164.
- Gödri Irén 2010: *Migráció a kapcsolatok hálójában. A kapcsolati tőke és a kapcsolathálók jelenléte és szerepe az ezredvégi magyarországi bevándorlásban*. Kutatási Jelentések 89. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest.
- Gödri, Irén – Soltész, Béla – Bodacz-Nagy, Boróka 2014: *Immigration or emigration country? Migration trends and their socio-economic background in Hungary: A longer-term historical perspective*. Working Papers on Population, Family and Welfare No. 19. Hungarian Demographic Research Institute, Budapest.

- Grogger, Jeffrey – Hanson, Gordon H. 2011: Income maximization and the selection and sorting of international migrants. *Journal of Development Economics*, 95(1), 42–57.
- Hauptverband der Österreichischen Sozialversicherungsträger 2014: <http://www.hauptverband.at/portal27/portal/hvbportal/content/contentWindow?action=2&viewmode=content&contentid=10007.693676>
- Hárs Ágnes 2009: *Magyarok az osztrák munkaerőpiacon. Ingázók, bevándorlók, munkaerő-migránsok? Kutatási zárójelentés.* OFA, Budapest.
- Hárs Ágnes 2012: Munkapiaci válságok, változások, válaszok. In Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi riport 2012.* TÁRKI, Budapest, 159–189.
- Hárs Ágnes – Simon Dávid 2015: *A munkarő-migráció változása a kétezres években Magyarországon. Vizsgálat a munkaerő-felmérés adatai alapján.* Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, BWP – 2015/2. MTA KRTK KTI, Budapest.
- Hochschild, Arlie, R. 2000: Global care chains and emotional surplus value. In Hutton, Will – Giddens, Anthony (eds.): *On the edge: Living with global capitalism.* Jonathan Cape, London, 130–146.
- Kapitány Balázs – Rohr Adél 2014: Kivándorlás Magyarországról – egy új becslési eljárás eredményei. In Spéder Zsolt (szerk.): *A család vonzásában. Tanulmányok Pongrácz Tiborné tiszteletére.* KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 67–85.
- Kley, Stefanie 2011: Explaining the stages of migration within a life-course framework. *European Sociological Review*, 27(4), 469–486.
- Koltai Júlia – Sik Endre 2012: Határokon átnyúló munkaerő-piaci és jövedelemszerző mozgások a „végeken”. In Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi riport 2012,* TÁRKI, Budapest, 209–226.
- KSH 2013: *2011. évi népszámlálás. Országos adatok.* KSH, Budapest.
- KSH 2014: Munkaerő-piaci folyamatok, 2013. *Statisztikai Tükör*, 2014/19. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mpf/mpf1312.pdf>.
- KSH–SEEMIG 2014: *A SEEMIG – Managing Migration in South East Europe transznacionális együttműködési projekt „Helyzetkép a magyarországi elvándorlásról” című sajtótájékoztatójának sajtóanyaga.* <http://www.seemig.eu/downloads/pressroom/SEEMIGpressmaterialBudapest15October2014.pdf>.
- Kulu, Hill 2008: Fertility and spatial mobility in the life course: evidence from Austria. *Environment and Planning A*, 40(3), 632–652.
- Lee, Everett S. 1966: A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47–57.
- Ligeti, Anna Sára – Sik, Endre 2014: *A Treatise to create a context for the comparative analysis of the SEEMIG results.* Manuscript.
- Massey, Douglas S. 1999: Why does immigration occur? A theoretical synthesis. In Hirschman, Charles – Kasinitz, Philip – DeWind, Josh (eds.):

- The handbook of international migration: the American experience.* Russell Sage Foundation, New York, 34–52.
- Massey, Douglas S. – Arango, Joaquin – Hugo, Graeme – Kouaouci, Ali – Pellegrino, Adela – Taylor, J. Edward 2001: A nemzetközi migráció elméletei: áttekintés és értékelés. In Sik Endre (szerk.): *A migráció szociológiája.* Szociális és Családügyi Minisztérium, Budapest, 9–40.
- Mazzucato, Valentina – Schans, Djamila 2011: Transnational families and the well-being of children: conceptual and methodological challenges. *Journal of Marriage and Family*, 73(4), 704–712.
- McKenzie, David – Rapoport, Hillel 2010: Self-selection patterns in Mexico-U.S. migration: the role of migration networks. *The Review of Economics and Statistics*, 92(4), 811–821.
- Melegh, Attila 2001: International migration and Hungary in the 1990s. Problems and perspectives. In *Demographic and cultural specificity and integration of migrants.* BIB, Wiesbaden, 213–224.
- Melegh, Attila 2012: Net migration and historical development in Southeastern Europe since 1950. *Hungarian Historical Review*, 1(3–4), 144–182.
- Moreh, Chris 2014a: A decade of membership: Hungarian post-accession mobility to the United Kingdom. *Central and Eastern European Migration Review*, 3(2), 79–104.
- Moreh, Christian 2014b: Magyar bevándorlók az Egyesült Királyságban: demográfiai, földrajzi és szociológiai körkép. *Demográfia*, 57(4), 309–343.
- Oishi, Nana 2002: *Gender and migration: an integrative approach.* Working Paper No. 49. CCIS The Center for Comparative Immigration Studies. <http://escholarship.org/uc/item/0s04g29f>. Letöltve: 2015. január 27.
- Palmer, John R. B. – Pytliková, Mariola 2015: Labor market laws and intra-European migration: the role of the state in shaping destination choices. *European Journal of Population*, 31(2), 127–153.
- Sjaastad, Larry A. 1962: The costs and returns of human migration. *The Journal of Political Economy*, 70(5), 80–93.
- Roy, Andrew D. 1951: Some thoughts on the distribution of earnings. *Oxford Economic Papers*, 3(2), 135–146.
- United Nations 2013: *Trends in international migrant stock: migrants by destination and origin.* (United Nations database, POP/DB/MIG/Stock/ Rev.2013), United Nations, December 2013. <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/migration/migrant-stock-age-2013.shtml>.
- White, Michael J. – Moreno, Lorenzo – Guo, Shenyang 1995: The interrelationship of fertility and geographic mobility in Peru: a hazard model analysis. *International Migration Review*, 29(2), 492–515.
- World Bank 2013: Bilateral migration and remittances. <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTDECPROSPECTS/0,,contentMDK:22803131~pagePK:64165401~piPK:64165026~theSitePK:476883,00.html>

**EMIGRATION FROM HUNGARY: SELECTION AND CHOICE OF
DESTINATION AMONG “NEW MIGRANTS”***Abstract*

Utilizing a unique dataset of emigrants, this study looks at the social and demographic selectivity of emigration from Hungary after 2009. As Hungary has experienced a massive and increasing outflow of migrants since 2007 (with over 100 000 emigrants per year since 2012), social and economic impact of population loss has become a major issue. Consequences of emigration on the home country are strongly interrelated with the social and demographic composition of the emigrant population. Our findings based on loglinear regression models show that emigrants from Hungary are not only significantly younger than the resident population but they are also more highly educated, with higher education graduates being markedly overrepresented among them. This finding clearly points at the presence of brain drain from Hungary. Interaction effects between gender and family status also provide some insights on the migration strategies of families, suggesting that there is a tendency of married men moving abroad leaving their wives (and possibly children) behind. Concerning the choice of destination, our analyses has confirmed that different destination countries attract different types of migrants, with the United Kingdom being especially popular among the unmarried youngsters and Germany attracting more men and emigrants with vocational education than the average.

FÜGGELÉK

F1. A kivándorolt és a Magyarországon élő 20–59 éves népesség megoszlása néhány társadalmi-demográfiai jellemző szerint (%)
Distribution of emigrants from Hungary by various socio-demographic factors compared to the resident population of Hungary, age group 25 to 59 (%)

<i>Társadalmi–demográfiai jellemzők</i>	<i>Magyarországon élő 20–59 éves magyar állampolgárok</i>	<i>1989 után kivándorolt 20–59 éves magyar állampolgárok</i>	<i>1990 és 2009 között kivándorolt 20–59 éves magyar állampolgárok</i>	<i>2009 után kivándorolt 20–59 éves magyar állampolgárok</i>
<i>Nem</i>				
Férfi	49	51	48	54
Nő	51	49	52	46
<i>Életkor</i>				
20–29	22	29	15	41
30–39	28	42	46	38
40–49	23	19	25	14
50–59	27	10	14	7
<i>Életkor a kivándorláskor</i>				
20 év alatt	–	4	7	2
20–29	–	51	55	48
30–39	–	29	27	31
40–49	–	11	9	14
50–59	–	4	2	6
<i>Iskolai végzettség</i>				
Max 8 általános	17	6	5	8
Szakmunkás	27	23	22	25
Erettségi	35	34	31	38
Főiskola	12	20	22	18
Egyetem	8	13	17	11
Adathiány	–	2	4	1
<i>Családi állapot</i>				
Nőtlen/hajadon	40	54	40	67
Házas	48	37	50	25
Özvegy	2	1	2	0
Elvált	10	7	7	7
Adathiány	–	1	2	1
<i>Születési hely</i>				
Magyarország	98	97	98	96
Nem Magyarország	2	3	2	4

<i>Társadalmi– demográfiai jellemzők</i>	<i>Magyarorszá- gon élő 20–59 éves magyar állampolgárok</i>	<i>1989 után kivándorolt 20–59 éves magyar állam- polgárok</i>	<i>1990 és 2009 között kivándo- rolt 20–59 éves magyar állam- polgárok</i>	<i>2009 után kivándorolt 20–59 éves magyar állampol- gárok</i>
<i>Településtípus (kivándorlás előtt)</i>				
Budapest	18	16	17	14
Megyei jogú város	19	20	24	15
Többi város	29	27	22	32
Község	34	31	29	34
Adathiány		7	8	5
<i>Régió (kivándorlás előtt)</i>				
Közép–magyarország	31	25	27	23
Nyugat-Dunántúl	10	7	7	7
Közép-Ddunántúl	11	9	7	11
Dél-Dunántúl	9	14	13	14
Dél-Alföld	13	15	14	15
Észak-Alföld	15	12	12	13
Észak-Magyarország	12	12	11	12
Adathiány		7	8	5
<i>Összesen (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>N</i>	<i>37 075</i>	<i>1 198</i>	<i>580</i>	<i>618</i>

Forrás: SEEMIG – Magyarok külföldön 2013, saját számítás.

F2. A 2009 után kivándorolt 20–59 éves népesség társadalmi-demográfiai jellemzői a főbb célországok szerint (%)
Socio-demographic characteristics of emigrants from Hungary after 2009 by main destination countries, age group 25 to 59 (%)

Társadalmi-demográfiai jellemzők	Célország					Összesen
	Németország	Egyesült Királyság	Ausztria	Egyéb európai ország	Egyéb nem európai ország	
<i>Nem</i>						
Férfi	67	53	53	40	41	54
Nő	33	48	47	60	60	46
<i>Életkor</i>						
20–29	33	51	41	47	29	41
30–39	39	35	35	40	45	38
40–49	16	10	17	13	24	14
50–59	13	4	7	1	2	7
<i>Életkor a kivándorláskor</i>						
20 év alatt	3	1	2	2	2	2
20–29	35	63	45	56	35	48
30–39	35	25	33	29	37	31
40–49	16	9	14	12	23	14
50–59	11	3	6	1	2	6
<i>Iskolai végzettség</i>						
Max 8 általános	9	9	11	5	7	8
Szakmunkás	38	13	28	21	7	24
Érettségi	32	47	43	39	21	38
Főiskola	12	24	14	14	49	18
Egyetem	9	8	5	18	16	10
Nincs adat	1	1	0	3	0	1
<i>Családi állapot</i>						
Nőtlen/hajadon	55	81	65	76	55	67
Házass	36	14	23	18	41	25
Özvegy	0	1	1	0	0	0
Elvált	8	4	9	5	5	7
Nincs adat	1	0	1	2	0	1
<i>Születési hely</i>						
Magyarország	96	98	100	92	98	96
Nem Magyarország	4	3	0	8	2	4
<i>Külföldre költözés éve</i>						
2010	18	16	23	19	24	19
2011	23	27	16	24	17	23
2012	51	50	49	44	52	49
2013	8	7	12	12	7	9
Összesen (%)	100	100	100	100	100	100
<i>N</i>	205	160	86	125	42	618

Forrás: SEEMIG – Magyarok külföldön 2013, saját számítás.

A kivándorlók megoszlása kivándorlás előtti lakóhelyük régiója és településtípusa szerint

A népszámlálás adataival összevetve a *SEEMIG – Magyarok külföldön* vizsgálat által elért migráns népesség területi megoszlása eltérő képet mutat (Blaskó et al. 2014). A pontosabb összehasonlítás végett érdemes a népszámlálásban szereplő külföldi népességet jobban lehatárolni. Amennyiben a népszámlálás „átmenetileg” (kevesebb, mint egy éve) külföldön lévő népességéből a nem teljes háztartásukkal külföldön lévők csoportját leválogatjuk,²⁹ és ezt hasonlítjuk össze a SEEMIG kutatás azon migránsaival, akik szintén nem a teljes háztartásukkal vannak külföldön, a területi jellemzők eltérése csökken, noha továbbra is számottevő (lásd *F3. táblázat*). Ugyancsak kevésbé kiugróak az eltérések, ha a SEEMIG kutatás összes (nemcsak háztartástag) migránsának területi jellemzőit a népszámlálás teljes – tartósan és átmenetileg külföldön lévő – migráns csoportjának hasonló jellemzőivel vetjük össze. Mindennek két magyarázata is lehet. Mivel a budapestiek a népszámlálás szerint jóval nagyobb arányt képviselnek a teljes háztartással külföldön lévők körében – mind az „átmenetileg”, mind a tartósan külföldön lévő csoportban – (43%, illetve 27%), mint azok esetében, akiknek vannak itthon maradt háztartástagjaik (26%, illetve 12%), feltételezhető, hogy a SEEMIG kutatás a teljes háztartásukkal külföldön lévőket még kevésbé érte el, mint a népszámlálás, és így a budapesti migránsok nagyobb eséllyel maradtak ki a mintából. Ez azonban nem ad magyarázatot arra, hogy a migráns háztartástagok között is nagyon alacsony (mindössze 5%) a budapestiek aránya. Ez inkább abból adódhat, hogy a budapesti (és részben a nagyvárosi) megkérdezettek kevésbé számoltak be a külföldön lévő családtagjaikról, mint a községek lakói. Ezzel összefüggésben Közép-Magyarország is alulreprezentált a SEEMIG kutatás által elért migráns népesség körében, a többi régió esetében azonban kisebbek és kevésbé egyértelműek az eltérések. A teljes migráns népesség megoszlását a kibocsátó népességével összevetve azonban megállapítható, hogy a főváros még az „alulmérés” ellenére is a lakossági arány felett bocsát ki migránsokat, míg a közép-magyarországi régióra csak a népszámlálás szerint, a Dél-Dunántúlra pedig mindkét adatforrás szerint igaz ez.

²⁹ A népszámlálás során összeírt külföldön tartózkodók körében – mind az átmenetileg, mind a tartósan külföldön élőknel – 21% volt a teljes háztartásukkal kint lévők aránya.

F3. A külföldön tartózkodó népesség különböző csoportjainak megoszlása településtípus és régió szerint (%)

Distribution of the various emigrant populations by type of settlement and region (%)

<i>Településtípus és régió</i>	<i>Népszámlálás: átmenetileg és nem a teljes háztartással külföldön tartózkodók (15–74 éves)</i>	<i>SEEMIG kutatás: Migráns háztartástagok (15–74 éves)</i>	<i>Népszámlálás: tartósan külföldön tartózkodók és átmenetileg külföldön tartózkodó 15–74 évesek együtt</i>	<i>SEEMIG kutatás: Összes migráns (15–74 éves)</i>
<i>Településtípus</i>				
Budapest	12	5	25	20
Megyeszékhely, megyei jogú város	20	16	23	19
Többi város	34	36	29	30
Nagyközség, község	34	43	23	31
<i>Régió</i>				
Közép-Magyarország	20	15	35	29
Közép-Dunántúl	13	17	11	9
Nyugat-Dunántúl	11	9	9	9
Dél-Dunántúl	15	20	11	14
Észak-Magyarország	15	15	11	15
Észak-Alföld	14	10	10	14
Dél-Alföld	13	14	13	11
<i>Összesen (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>N</i>	<i>52 742</i>	<i>435</i>	<i>209 992</i>	<i>1 430</i>

Forrás: SEEMIG – Magyarok külföldön 2013, Népszámlálás 2011.